VARLIK VERGİSİ FACİASININ NETİCELERİNDEN

TARANTO BEZMEN DÂVASI

Bu kitap mahkemede geçen safhaları kaydeder.

İstanbul — TAN Matbaası

VARLIK VERGİSİ FACİASININ NETİCELERİNDEN

TARANTO BEZMEN DÂVASI

Bu kitap mahkemede geçen safhaları kaydeder.

İstanbul — TAN Matbaası

Mensucat Santral Şirketinin kuruluşu ve geçirdiği istihaleler

Mensucat Santral fabrikası, 1930 yılında Taranto ailesi tarafından bir boya fabrikası olarak kurulmuştu.

Bugün görülmemiş bir haksızlıkla elimizden alınmış olan bu müesseseyi millî sanayiimize kazandırmış olmakla haklı olarak daima iftihar edeceğiz.

Daha sonra bu fabrika esası üzerine Bezmen'lerin de iştiraki ile teşekkül etmiş bulunan "Mensucat Santral Türk Limited Şirketi", 1942 yılının eylülünde bir anonim şirket haline ifrağ edilmiştir. Bu anonim şirketde de sermaye kâr ve temsil hakkı biz TARANTOLARLA Bezmen grubu arasında münassafeten taksim ediliyordu. Şirketin limitedden anonime geçmesine karar verilir verilmez temmuz 1942 de iki taraf arasında bir (Gentilmen anlaşması) yapıldı. Dâvamızla pek mühim bir alâkası olduğu için bu anlaşmanın dördüncü maddesini buraya aynen dercediyoruz: (Her iki grup sahibi bulundukları hisselerin hiçbir tanesini hariçten bir kimseye satamazlar ve bunu her suretle taahhüt ederler. Fakat bir gün bir miktar hisse satmak mecburiyet ve ihtiyacı mübremi hasıl olursa satmak isteyen grup evvelâ diğer gruba teklif etmeğe mecburdur, diğer grup teklifedilen hisseleri **son bilânçoda tevzi edilen kârla ihtiyat akçasının hesabedilerek yüzde 10 üzerinden sermayelendirilerek hasıl olacak bedel ile** iştira hakkı vardır.)

Bu anlaşmanın şu satırlarla nihayet bulduğunu ayrıca kaydetmeği de faydalı buluyoruz:

"Mumzi'ler bu şerait ve esprit dahilinde şirketi idare etmeği **namusları** üzerine söz verirler."

Varlık vergisi

Anonim şirket eylûl 1942 de teşekkül etmişti. Bundan iki ay sonra kasım 1942 de yürürlüğe giren varlık vergisi kanunu gereğince biz Taranto'lara

Limited şirkete tarholunan 414 bin liranın yarısı	207.000
Mezkûr şirket azasından olmak itibariyle şahsan	
Bedi' Taranto'ya	320.000
Bedi' Taranto'ya Mithat Selim Taranto'ya	320.000
Leon Taranto'ya	160.000
Leon ve Mithat Selim Taranto'ya şahsi ticaretnamelerinden dolayı	155.750
	1.162.750

lira vergi taktir olunmuştur,

Bir musavatsızlık

Yukardaki tabloda görüldüğü veçhile limited şirkete taktir olunan 414.000 liranın yarısı olan 207.000 liradan mâda Taranto'lara, yine bu şirkete hissedar oldukları için ayrıca 800.000 lira varlık vergisi tarholunmuştur. Buna mukabil diğer ortak grup olan Bezmen'lerden ayrıca bu şirketteki hisselerinden dolayı hiçbir şey alınmamıştır. Bundan başka varlık vergisi kanunun kabul ettiği mühlet dolayısiyle yalnız limited şirket hisseleri üzerinden taktir olunmuşken, yalnız anonim şirkette hissedar bulunan Leon Taranto'dan, yukarda görüldüğü gibi 160.000 lira alınmıştır.

Varlık vergisi borcumuzu ödemek için giriştiğimiz teşebbüsler:

Limited şirkete tarholunan vergiden hissemize düşen 207.000 lirayı ödediğimiz gibi mevcut nakdimiz ve nakde tahvil edebildiğimiz şeylerin bedeli ile temin ettiğimiz 70.000 lirayı da derhal vergi borcumuza yatırmıştık. Geri kalan varlık vergisi borcumuzu da kısmen anonim şirket mevcudundan kısmen de bankadan tedarik ederek ödemeği ümidediyorduk.

Burada şu noktaya işaret etmeği faydalı buluyoruz. Halil Ali Bezmen kendi borcunu ödeyebilmek için müşterek malımız olan fabrikayı ipotek etmek istediği zaman biz buna muvafakat etmiş ve gerekli vesaiki imzalamıştık. O da bu sayede borcundan kurtulmuştu. Fakat ileride görüleceği gibi bu ortağımız bize karşı aynı dostluğu göstermek şöyle dursun, her yola baş vurarak aleyhimize çalışmış ve nihayet çaresizlik içinde sıkıldığımız bir sırada şirket sermayesinin yarısı olan 2000 hisseyi yok bahasına elimizden almıştır.

Teşebbüslerimiz nasıl akamete uğramıştı?

Anonim şirket mevcudundan borcumuzu ödemek için beyhude yere Halil Ali Bezmen'e baş vurmuştuk. Kendi borcunu ödeyebilmesi için fabrikanın yarısını ipotek etmesine derhal muvafakat ettiğimiz halde Halil Ali Bezmen başlangıçta bize ümit vererek oyalamışsa da sonradan buna kat'î bir şekilde muhalefet etmiştir. Mevcut emlâkimizi ipotek edip bankadan para almak için yaptığımız teşebbüsler de boşa çıkmıştı. Bunları derhal satıp para temin etmek istedikse de buna da muvaffak olamadık.

Moda kampına sevkedilişimiz

Bütün bu imkânsızlıklar üzerine Mithat Selim Taranto salâhiyettar makamlardan varlık vergisi borcumuzu ödeyebilmemiz için kolaylık istemek üzere Ankara'ya gitmişti. Fakat, orada, henüz bir netice elde edemeden tevkif olunarak Moda'daki toplama kampına sevkolunmuştu; ben de aynı zamanda bu kampa kapatılmış bulunuyordum.

Halil Ali Bezmen'in zebunküşlüğü

Yaptığımız bütün teşebbüslere rağmen para tedarik edemiyerek toplama kampına atıldıktan sonra bir yeis içinde çırpındığımız kolaylıkla tasavvur olunabilir. Bizi kahreden sadece Aşkale'ye gönderilerek orada kışta kıyamette taş kırmak düşüncesi değildi. Üzüntümüzün, iztırabımızın en büyük sebebi varlık vergisi borcunu ödememiş, vatandaşlık vazifesini yerine getirmemiş insanlar olarak teşhir edilmemizdi. Netekim, adımız etrafında karanlık menfaatlere âlet olan bazı gazetelerde birtakım bulanık neşriyat bile yapılmıştı.

Biz aşağı yukarı bir asırdanberi bu memleketin ticaret hayatında temiz ve üstün mevkii, şerefli bir mazisi bulunan Taranto ailesinin fertleri olarak buna tahammül edemezdik.

İşte böyle trajik bir durumda bulunduğumuz sırada, "bana ve oğlum Refik'e güvenebilirsiniz!" demiş olduğunu unutan Halil Ali Bezmen, anonim şirket mevcudundan borcumuzu ödeyerek Aşkale'ye gitmekten bizi kurtarması için yaptığımız müracaatı: "yardım için paramız yok, hisselerinizi satın almak için paramız vardır", "Aşkale'ye giderseniz ailenize bakarız" diyerek mâneviyatımızı bozmaktan geri durmamıştır.

Halil Ali Bezmen hissemizi nasıl satın aldı?

Eli kolu bağlı vaziyette bulunduğumuz bu sırada Halil Ali Bezmen bir taraftan bize karşı âdeta yıkıcı bir sinir harbine girişmişken diğer taraftan da şirketteki hissemizi satın almak isteyenlerin önüne sed çekmekten geri kalmıyordu. Bir talip, hissemizi bir milyon liraya satın almak için vekâletimizi haiz bulunan yeğenimiz Bedi Taranto'ya başvurduğu halde, Halil Ali Bezmen centilmen anlaşmasını" ileri sürerek "aile içine yabancı sokamıyacağını" söylemiş ve talipleri uzaklaştırmıştır.

Denize düşen yılana sarılır

Böyle bir müzayaka ve imkânsızlık içinde Halil Ali Bezmen'in teklifini kabul ederek sahibi bulunduğumuz 2.000 hisseyi kendisine yeğenimiz Bedi Taranto vasıtasıyla 500.000 liraya satmağa mecbur kaldık. 100.000 lirası 1942 yılındaki kâr hissemiz olan bu meblâğ bütün vergi borcumuzu karşılayamadığından ayrıca kendisinden 100.000 lira da borç olarak aldık. Daha önceki bütün teşebbüslerimizin karşısına "centilmen anlaşmasıyla" dikilen ve hisselerimizin daha yüksek bir değerle satılmasına engel olan Halil Ali Bezmen, bu suretle âdeta "kaptı kaçtı" denilebilecek bir şekilde şirketteki hisselerimizi eline geçirirken, bu centilmen anlaşmasının satış kıymetini evvelden tayin eden hükmünü asla nazarı dikkate almamıştır. Kendisinin de kabul etmiş olduğu bu anlaşma gereğince ortak

gruplardan biri diğerinin hisselerini ancak son yıl bilânçosundaki safi kârın on misline tekabul eden bir bedelle satın alabilecekti.

Basit bir hesap ve muazzam bir nisbetsizlik

Anonim şirket eylûl 1942 tarihinde teşekkül etmişti. Üç aylık faaliyet sonunda tanzim edilen bilânçoya göre 360.000 lira, aynı yılın evvelki dokuz ayında da 800.000 lira kadar safi kâr temin edilmiştir. Buna göre sadece 1942 yılının son üç aylık kârı esas olarak alınırsa bir yıllık kâr 1.160.000 lira olacaktır. O halde centilmen anlaşmasına göre bizim hisselerimizin değeri tahminen 4 - 5 milyon lira kadar tutmaktadır. Halbuki Halil Ali Bezmen bu değerdeki hisseleri tam on misli noksanına sadece bir senelik asgarî kâr hissemizin karşılığı olan 400.000 liraya satın almış ve bu parayı da varlık vergisi çıktığı günden itibaren fabrikanın satışlarından gelen ve müşterek hakkımız olan paralardan ödemiştir.

Bezmen'lerin Santral Mensucat Şirketindeki hissemizi nasıl yok pahasına kapattığına Varlık Vergisinin tahsili sırasında, İstanbul Defterdarı bulunan Faik Ökte'de şahadet etmektedir. Bu zatın "Varlık Vergisi Faciası'' adile neşrettiği kitabın 166 ıncı sayfasında şu satırları aynen alıyorum:

"..... Verginin ilk aylarında mahza kampa alınmamak için G sınıfından bir kaç mükellefin ellerindeki **gayri menkulu ölü fiyatlarla** satışı buna istisna teşkil eder. Mikail Çuhacıyan'ın, Kuyumcuyan'ın sattıkları apartman, **TARANTOLARIN, BEZMENLERE sattıkları Fabrika buna misal teşkil eder.....'**

Niçin dâva açtık?

Biz, yukarda arzettiğimiz veçhile varlık vergisi borcumuzu ödeyerek kamptan kurtulmak için bu derecede nisbetsiz bir bedel karşılığında sahibi bulunduğumuz 2.000 hisseyi Halil Ali Bezmen'e satmak zorunda kalmıştık.

Fakat hürriyetimize kavuşur kavuşmaz Borçlar Kanununun 21 inci maddesinin bize verdiği hakkı kullanarak Halil Ali Bezmen'e gabni fahişle muallel bulunan bu satışı feshettiğimizi, binaenaleyh muzayaka içinde bulunduğumuz bir sırada değerinden çok düşük bir bedelle aldığı hisselerimizi iade etmesini ancak bundan sonra kabul edebileceğimiz bir bedel mukabilinde yeniden bir satış yapmamızın mümkün olabileceğini kendisine gerekli kanun yolundan bildirdik.

Halil Ali Bezmen bu hakkımızı teslim etmediği için de İstanbul Asliye Mahkemesi İkinci Ticaret Dairesinde dâva açtık.

Bu, gabni fahişle muallel bir satıştı:

Dâvamızın görülmesi esnasındaki aksaklıkları ve adalet hatalarını göstermeden önce bu satışın nasıl bir gabni fahişle muallel bulunduğunu kısaca izah etmeği faydalı buluyoruz:

1 — Borçlar Kanununun 21 inci maddesi şöyle der:

"Bir akitte ivazlar arasında açık bir nisbetsizlik bulunduğu taktirde eğer mutazarrırın müzayaka halinde bulunmasından veya hiffetinden yahut tecrübesizliğinden istifade suretiyle vukua getirilmiş ise, mûtazarrır bir sene zarfında akdi feshettiğini beyan ederek, verdiği şeyi geri alabilir."

Şimdi bu maddeyi hâdisemize tatbik edelim:

Bezmenlerle yaptığımız satış akdinde ivazlar arasında açık bir nisbetsizlik vardır:

a — Bezmen'ler Santral Mensucat Türk Anonim Şirketinin sahip bulunduğumuz yarı hissesini 500.000 lira mukabilinde satın almışlardır. Kaldı ki bu 500.000 liranın 100.000 lirası 1942 yılının son üç ayında tahakkuk etmiş olan kâr hissemizdir. Buna göre gerçekte hisselerimiz Bezmen'ler tarafından yalnız 400.000 liraya satın alınmıştır.

Halbuki:

1 — Bu satış sırasında hisselerimizi 1 milyon liraya satın almağa talip vardı; ve buna Bezmen'ler mani olmuşlardı.

2 — Centilmen anlaşması gereğince ortak gruplardan biri diğerinin hisselerini ancak son yıl bilânçosundaki safi kârın on misli bir bedelle satın alabilecekti. Buna göre yukarda izahedildiği veçhile Bezmen'lerin, sahibi bulunduğumuz 2.000 hisseyi 4.000.000 liraya satın almaları gerekirdi.

3 — Mahkemece kabuledilen ilk ehli vukuf raporunda hisselerimizin satış tarihindeki kıymeti 1.174.000 lira olarak tesbit edilmişti.

İmdi, bu üç kıymetin hangisi kabul edilirse edilsin, hisselerimizin gerçek değeriyle bunları satın almak için Halil Ali Bezmen'in ödediği 400.000 lira arasında **açık ve pek büyük bir nisbetsizlik** olduğu meydandadır.

b — Halil Ali Bezmen'e bu kadar nisbetsiz bir bedel mukabilinde şirket sermayesinin yarısı olan 2.000 adet hissemizi satmak zorunda bulunduğumuz sırada hem maddi hem manevi **büyük bir müzayaka** içinde bulunuyorduk: tevkif olunarak Aşkale'ye gönderilmek üzere Moda kampına kapatılmıştık. Bütün ticarî itibarımızı kaybetmek tehdidi altında bulunuyorduk. Ailemiz yüzüstü ve perişan kalacaktı. Bütün bunlar yetmi-

yormuş gibi Halil Bezmen tâlipleri uzaklaştırmak, mâneviyatımızı bozucu haberler göndermek suretiyle bu müzayakayı arttırıyordu.

II — Sayın İstanbul Milletvekili Fuat Hulusi Demirelli ile Profesör Sabri Şakir'in "Borçlar Kanunu Şerhi" adlı değerli eserlerinde, Borçlar Kanununun adı geçen 21 inci maddesini şerhederken verdikleri bir misal (— Borçlar Kanunu Şerhi, İstanbul, Yeni Matbaa 1926, sayfa 52) tamamiyle dâvamıza uymaktadır:

"Meselâ bir tahvilât sahibi olan **A çok büyük bir darlık içindedir.** Elindeki esham borsada tedavül etmediğinden **bankaya terhin suretiyle bir istikraza da muktedir değil.** Bu halde, mukriz F'ye müracaat ederek vaziyeti anlatır. **Ve rehnederek istikraz etmek ister.** F tahvillerin hakikatte 5 liralık olduğunu bildiği halde, A'ya tahviller üzerindeki bütün hakkından feragat ve kendisine temlik üzere **beherine bir lira** vereceğini söyler. İşte A bu zaruret içinde tahvilleri sattığı surette bu madde (Borçlar Kanununun 21 inci maddesi) hükmüne muvafık surette bir gabin tahakkuk edeceğinden akdin feshi kabildir."

"Cezaî hüküm için Kanun cezanın 503 üncü maddesine bakınız".

Şimdi bu misalin hâdisemize ne kadar şayanı hayret bir şekilde uyduğunu gösterelim:

Santral Mensucat Anonim Şirketinin yarı hissesine sahip olan Taranto'lar **pek büyük bir darlık içindedir.** Rehin mukabilinden borç almak için bankaya müracaat etmişlerse de **muktedir olamamışlardır.** Bu haldeyken Halil Ali Bezmen'e müracaat ederek şirketteki **hisselerini rehin karşılığı istikraz etmek isterler.** Halil Ali Bezmen hakikatte **4.000.000 lira değerinde olduğunu** bildiği halde Taranto'lara hisseleri üzerindeki bütün haklarından feragat ve kendisine temlik etmek üzere **400.000 lira vereceğini** söyler ve Taranto'ların hisselerini böylece yok bahasına eline geçirir.

Şimdi gerek Borçlar Kanununun 21 inci maddesinin sarahati, gerek bu maddeyi iki hukuk bilginimizin maddenin şerhi sadedinde hadisemizden tam 16 yıl önce verdikleri misalin tıpatıp uygunluğu karşısında yukarda tafsilâtıyla anlattığımız müzayaka şartları içinde, Halil Ali Bezmen'le yapmağa mecbur kaldığımız satış akdinin gabinle, hem de bir gabni fahişle muallel olduğunu, bu şartları istismar eden Halil Ali Bezmen'le onun menfaatlerine âlet olanlardan başka hiç bir akıl ve vicdan sahibi reddedebilir mi?

Mahkeme safahatı esnasındaki yolsuzluklar Birinci bilirkişi hey'etinin dağıtılışı:

Mahkemece ehli vukuf hey'eti olarak İstanbul piyasasının tanınmış tüccarlarından ve eski çimento fabrikası idare meclisi reisi Fuat Baban,

fabrikatör ve Karamürsel Fabrikası idare meclisi azasından Hilmi Naili Barlo, ve yine fabrikatör Ali Adnan İzmirli tayin edilmişti.

Bu birinci ehli vukuf hey'eti esaslı tetkiklerden sonra tanzim ettiği raporunda sahip bulunduğumuz ve Halil Ali Bezmen tarafından 400.000 liraya elimizden alınmış olan 2.000 hissemize 1.174.000 lira kıymet taktir etmişti. Biz bu değeri gerçek değerin çok dununda olmakla beraber, büyük bir hüsnü niyet ve uzlaşma zihniyetiyle kabul etmiştik.

Halbuki eline geçirdiği ganimeti her ne bahasına olursa olsun kaçırmak istemiyen Halil Ali Bezmen, hiçten sebepler ileri sürerek, hakikata az çok yakın bir rapor vermiş olan bu bilirkişilerin reddini talebetti. Bunun için ileri sürülen sebep bu hey'et üyelerinin reylerini ihsas etmiş olmaları iddiasıdır. Bu iddianın ne kadar yersiz olduğu meydandadır: mahkemeye verdikleri raporda reylerini zaten belirtmiş olan bilirkişilerin bunu izah yolunda açıklamalar yaptıkları sırada reylerini ihsas etmiş oldukları iddiasının hem mantık, hem de hukuk bakımından ne kadar çürük ve asılsız bir iddia olduğu meydandadır. Fakat ne yazık ki, mahkeme kararı dairesinde kendilerine gerekli açıklama yaptırılması esasen usulu kanunî icabındayken bu ilk bilir kişi üyeleri birer birer reddolunarak yeniden üç bilir kişi tâyin olunmuştur.

İkinci bilirkişi hey'eti kimlerden mürekkepti:

İkinci bilirkişi hey'etine önce İstanbul tüccarlarından Mithat Nemli, Merkez Bankası Müdürü Sadi Bekter, daha sonra da ölü Ahmet Kara getirilmiştir. Bu zatların her üçünün de o zamanki iktidar partisi C. H. P. nin kodamanlarından bulunması şayanı dikkat bir tesadüftür.

Bunların verdikleri raporun mahiyeti:

İkisi tüccar biri banka direktörü olan bu bilirkişiler, bir sınaî işletmenin kıymetini takdirde esas olan sağlam ve basit prensiplerden ayrılarak, tamamiyle ındî mütalâalar, karışık ve kasdî hesaplarla ilk bilir kişi raporunda beyan olunan kıymetten bir kalemde, tamamiyle keyfî olarak 1.200.000 liralık bir indirme yapmışlar ve mensucat santral şirketinin bir senelik kârını 30.000 lira olarak kabul etmişlerdir. Bu raporun dayandığı yersiz temelsiz ve kasdî düşüncelerin üzerinde burada uzun uzadıya durmaya hacet yok. Yalnız yılda Maliye'ye yarım milyon liradan fazla kazanç vergisi ödemiş olan bir fabrikanın senelik kârını 30.000 lira olarak göstermek, hazin ve gülünç bir cehaletin yahut'da hususi bir kasdin eseri olabilir. Bu kasd şununla da sabittir ki, bu bilirkişiler, raporlarını tanzim ederken Centilmen anlaşmasına göre son yıl bilânçosunu esas olarak almaları gerekirken bir tarafa bırakarak, ve satıştan sonraki beş yıla ait

olan bilânçoları da nazarı dikkate almayarak, sadece daha evvelki 13 yılın hesaplarını ele almışlardı.

Bu pek ünlü tüccar ve bankacıların bu kadar cahil insanlar olacağı kabul edilemez. Bundan dolayı baştan aşağı hakikata aykırı olan raporları açık bir sui niyet ve kasd eseridir. Esasen hasım taraf avukatının Mithat Nemli'nin senelerdenberi müşaviri olduğu da sonradan anlaşılmıştır, ve şimdi varlık vergisinde büyük bir rol oynadığında ortaya çıkmıştır.

Küçük bir oyun

Bu ikinci bilir kişi hey'eti de (ileride anlatacağımız veçhile tıpkı tahkikat hakimi bayan Hikmet Sancar gibi) bize Bezmen'ler namına müracaat ederek, Halil Ali Bezmen'den 200.000 lira alıp dâvamızdan feragat etmemiz teklifinde bulunmuşlardı. Bu teklifi reddetmemiz üzerine bize, çekilecekleri haberini yolladıkları gün raporlarını mahkemeye vermişlerdir. Bu suretle açıkca reylerini ihsas etmiş oldukları için kendilerini reddetmemizi önlemek istemişler ve buna muvaffak olmuşlardır.

Bu zevatın baş vurdukları bu taktikle kanunun kendilerinden talep ettiği tarafsızlık prensibini ayaklar altına alarak Bezmen'lerin "adamları" olduklarını isbat etmişlerdi.

Sorgu yargıcının menfi rolü:

Tesbiti delâil sırasında dâvamıza bakan İstanbul İkinci Ticaret Mahkemesince tahkikat hâkimi olarak bayan Hikmet Sancar memur edildi.

Bu bayan Hikmet Sancar, muhakememizin başlangıcı sıralarında Adalet Bakanı bulunan Bay Ali Rıza Türel'in kız kardeşi, İstanbul avukatlarından ve İstanbul C. H. P. Başkanı İlhami Sancar'ın eşidir.

Ailevi bağları dolayısiyle o zamanki C.H.P. iktidarıyla sıkı bir münasebeti olan Bayan Hikmet Sancar tahkikat hâkimi bulunduğu bu dâvanın tesbiti delâil safhasında Bezmen'ler namına bize müracaatta bulunarak Bezmenler'den 200.000 lira alarak bu dâvadan feragat etmemizi bize teklif etmiştir. Bu teklifi bize hakem sıfatiyla yapmış bulunuyordu.

Reyini ihsas eden bir yargıç karara iştirak etmeli miydi?

Tahkikat hâkimi bayan Hikmet Sancar, hasımlarımızın teklifini benimseyerek bize nakletmek suretiyle dâvamızda re'yini ihsas değil, açıkça izhar etmiş bulunuyordu. Bu duruma göre adalet hayatımızdaki esaslı bir teamüle uyarak istinkâf etmesi gerekirken, bayan Hikmet Sancar, İstanbul İkinci Ticaret Mahkemesine üye sıfatıyla iştirak ederek, müdafaa safhasında bulunmayan yeni reisin re'yiyle birlikte re'yini aleyhimizde kullanmak suretiyle ekseriyetin teşekkülüne ve netice itibariyle dâvamızın reddine sebep olmuştur.

Dâvamızın reddi

Böylece bu bozuk ve aksak safhalardan geçtikten sonra dâvamız, İstanbul İkinci Ticaret mahkemesinin müthiş bir adalet hatası vesikası olan kararı ile reddolundu.

Yargıtay bu kararı bozuyor:

Red kararını temyiz ediyoruz. Temyiz ticaret dairesi İstanbul Asliye Mahkemesi İkinci Ticaret dairesinin red kararını esastan ve birçok noktalardan bozmuştur. Hakkımızın pek kuvvetli bir belgesi olan bu bozma kararını buraya aynen alıyoruz:

T. C.
TEMYİZ MAHKEMSİ
Ticaret Dairesi

TEMYİZ İLÂMI

Esas 947/880 Karar 2010

Mahkemesi: İstanbul Asliye Mahkemesi İkinci Ticaret Dairesi

Tarihi: 25-12-946

No: su 265

Müddei: Leon Taranto ve Mithat Selim Taranto vekili Cevdet Öner, Yuda Alaluf ve Nesim Sages.

Müddeialeyh: Halil Ali Bezmen vekili Ali Haydar Özkent.

Üçüncü şahıs: Suat Başar, Sadık Bigat, Talât Telci ve Hulki Edin vekili Reşat ve Rıfat Ahmet

DAVA: Davacılar vekili müvekkilleri varlık vergisi sebebile Aşkaleye sevkedildikleri sırada müvekkillerinin müzayakalı vaziyetinden istifade eden dâvalı Mensucat Türk Anonim Şirketinin nısıf hissesini temsil eden müvekkillerinden 2.000 adet hisse senedini bedeli hakikiyesinden on misli dun bir para ile 500.000 liraya satın almışsa da hadisede fahiş bir nisbetsizlik mevcut olup gabnı fahişle malûl olan satış akdinin bozularak 2.000 adet hisse senedinin kuponlarla beraber müvekkillerine iadesine ve takdir olunacak vekâlet ücretile mahkeme masraflarının dâvalılara yükletilmesini istemiştir.

HÜKÜM: Üçüncü Şahıslar huzurile yapılan yargılama sonunda husumet itirazile tafsilâtı ilâmda izah edilen sebeplere binaen gayrı varit görülen dâvanın reddine ve müttehaz tedbiri ihtiyatı kararının kaldırıl-

masına da dâvalı vekili için takdir olunan 50 lira avukatlık ücretinin dâvacıdan alınmasına karar verildiğini natıktır.

TEMYİZ EDEN VE DURUŞMA İSTEYEN: Leon Taranto ve Mithat Selim Taranto vekilleri Avukat Cevdet Öner.

TEMYİZ KARARI :

Temyiz edenlerin istemi üzerine duruşma için tayin edilmiş olan günde Leon Taranto bizzat, vekilleri Yuda Alaluf, Nesim Sages, Galip Menteşe ve karşı tarafı teşkil edenler adına vekilleri Ali Haydar, Ahmet ve Nafiz gelip temyiz süresi hakkında karşı taraf vekillerinin bir diyeceği olmadığı ve Temyiz dilekçesinin süresi içinde verildiği anlaşıldıktan ve dosyadaki kâğıtlar okunduktan sonra işin incelenerek karara bağlanması için başka güne bırakılması uygun görülmüştü. Bu kerre temyiz edilen ilâm ve dosyadaki kâğıtlar okunarak işin gereği hakkında görüşülüp oylaşıldı.

Dâvalı, dâvacının işbu gabın hakkındaki dâvasına karşı verdiği cevapta gabın unsurlarının olayda mevcut olmadığını beyanla dâvanın reddini istemiş ve kendisine husumet düşmediğine dair hiç bir itiraz dermeyan etmemişken sonradan dâva konusuna taallûk eden hisse senetlerini üçüncü şahsa sattığından ve bu sebeple yedinde olmadığından bahsile dâvalının ileri sürdüğü savunma müdafaa sebebini genişletme mahiyetinde olup dâvacı ise buna muvafakat etmemiş olduğundan ve esasen gabin dolayisiyle sözü geçen hisse senetlerinin satışı hakkındaki bağıtın iptali dâvasında hasım, işbu satış akdinde âkid bulunan dâvalı bulunduğundan mahkemenin ilk verdiği karardan rucu ederek husumetsizlikten dolayı dâvayı reddetmesi yolsuz olduğu gibi dâvacı satış tarihindeki iktisadî şartlar dolayısile gayri menkullerini kısa bir müddet içinde paraya çevirerek kendisi için tarholunan varlık vergisini ödemek imkânınna malik olmadığını iddia etmiş ve bu cihetin tesbiti dâvacının ileri sürdüğü olağanüstü bir müzayakanın mevcut olup olmamasını tayin bakımından lüzumlu ve zarurî bir keyfiyet bulunmuş olmasına göre mahkemece bu nokta hakkında soruşturma yapılması gerekli iken bundan zuhul edilmesi ve mahkemeye verdikleri rapordaki mütalâalarının dayandığı esasları açıklamak üzere mahkemeye çağırılan ilk bilir kişiler evvelce verdikleri raporda reylerini izhar etmiş bir durumda bulunmaları sebebile bunları tavzih sırasında atfedilen rey ihsası keyfiyeti yerinde bir iddia almamasından ötürü bu sebebe dayanan red isteminin kabul edilmemesi ve mahkeme kararı dairesinde kendilerine gerekli açıklama yaptırılması iktiza ederken bu yolda işlem yapılmıyarak keyfiyetin başka bilir kişilere havale edilmesi ve sözü geçen hisse senetlerini çıkaran şirketin, maddî varlığını teşkil eden fabrika, alât ve edevatı ve bina ve arsaları ve iptidaî maddelerle sermaye mefhumu içine giren diğer menkul ve gayri menkul mallarının ma-

llinde bilir kişilere gösterilmesi ve ona bahsedilen hisse senetlerine kıyt takdir ettirilmesi lâzım gelirken olayda bu noktanın da düşünülmesi ve iki rapor arasındaki tezat ve mübayenetin telifi cihetine gidilden ikinci bilirkişi raporunun tercihan kabulile hükme esas tutulması bu suretle eksik incelemeye dayanılarak ivazlar arasında nisbetsizlik ülmediğinden ve satışın müzayaka altında yapılmadığından bahsile s bakımından da dâvanın reddi cihetine gidilmesi yolsuz ve usul ve una muhalif olup dâvacının temyiz lâyihasında ileri sürdüğü itirazlar bakımlardan yerinde bulunduğundan temyiz olunan hükmün bu sebepden dolayı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 428 ci maddesi gerince BOZULMASINA ve aşağıda yazılı 870 kuruş temyiz masrafının ide haksız çıkacak taraftan alınmasına 27-6-947 tarihinde oyçoklule karar verildi.

500	İlâm
100	Peşin
400	
210	Su
260	Pul

Aslına uygundur.

Adalet dramının son tabloları:

Temyiz ticaret dairesinin yukardaki kararı en açık bir hakikat ve let vesikası iken, Bezmen'ler, hiç yoktan ellerine geçirdikleri ganimeti ırmamak için her çareye baş vurmaktan geri durmadıklarından su-, mesnetsiz sebepler ileri sürerek bozma kararının tashihini talebeırlar.

Bozma kararı nasıl tashih edildi?

Bu sırada temyiz ticaret dairesinde bazı değişiklikler olmuştu: evveaşkan değişmiş ve yerine nakiz kararı verildiği sırada onun reyi ile ıalefette kalan bay Faiz getirilmiştir. (Bu zat Ankara'daki meşhur tor Neş'et Naci'nin katli dâvasına tanık sıfatıyla adı karışan Bay 'dir.)

Üyelere gelince; bunlardan:

Kemal Kovacı: İstanbul Asliye İkinci Ticaret Mahkemesinde açmış ığumuz gabin dâvasını rüyet eden heyetin uzun zaman başkanlığını mıştır. Aleyhimizde karar veren mahkemede evvelce Başkanlık etolan bu zatın yargıtay da istinkaf etmesi kanuni bir mecburiyet iken u yapmamıştır.

Fazıl Soruşbay: Yine bu dâvayla ilgili tedbire itiraz dâvalarında İsbul 4. Ticaret Mahkemesinin Başkanı iken bitaraflığından şüphe etti-

recek sebepler dolayısile tarafımızdan red olunmuştur. Bu, hâkim ha kındaki red talebimiz bir karara bağlanmadan yargıtaya alınmış ve ta hih kararına iştirak etmiştir.

Ali Ulvi Şar: Bu zat, Yargıtay da İst. As. 2, H. Mah. nin aleyhimi deki kararı bozan heyete dahil değilken, Bezmenlerin tashihi karar lepleri üzerine o gün için getirilmiş ve yedi sene süren dâvamızı 4 gü de ekseriyetle aleyhimizdeki tashih kararına iştirak etti.

Bütün bu sebepler, tashih kararının kanunsuzluğunu açıkça gö termektedir. Bunun için, adı geçen kararın iptali için İst. As. 2, Tica Dairesinde dâva açtık. Bu mahkeme bu dâvamızı da red etti. Şimdi red kararını temyiz etmiş bulunuyoruz.

Aynı dairenin verdiği tashih kararı, yeni reis Bay Faiz'in bozma k rarındaki muhalefet şerhinin, yeni bend ilâvesiyle, aynen tekrarınd ibaret olmuştur. Alelâcele ve hemen nakiz kararının Ankaraya vardığı dan 4 gün sonra verilen bu tashih kararında, kanunun tashih için gere saydığı prensipler asla mevzuu bahis edilmediği gibi, nakiz kararında celenen noktaların üzerinde de hiç durulmamış, bunlardan hiç biri "ta hih" olunmamış ve ilk kararla taban tabana zıt yeni bir karar verilm tir.

Bay Faiz'in nakz kararındaki muhalefet şerhiyle, yine onun başk sıfatıyla kaleme aldığı "tashih" kararının nasıl biribirinin ayni olduğu ve bu ikinci karara yeniden ilâve edilen "bend"i göstermek için bu mu lefet şerhiyle, "tashih kararını" buraya aynen dercediyoruz:

Esas: 947 - 3495, Karar: 2836 Karar: 947/127

Leon Taranto ve Mithat Selim Taranto V. Cevdet Öner, Yuda A luf ve Nesim Sages ile Halil Ali, vekili Ali Haydar Özkent ve üçüncü ş hıs Suat Başar, Sadık Bigat, Talât Telci ve Hulki Edin, vekili Reşat Rıfat Ahmet arasında çıkan dâvadan dolayı, İstanbul Asliye Mahkem 2 ci Ticaret Dairesinden sadır olan 25-12-946 tarih ve 256 sayılı ilâm Yargıtayca bozulmasını mutazammın daireden ita kılınan 27-6-947 T. 280/1010 No. lı ilâmın Halil Ali Bezmen vekili avukat Ali Haydar Özk tarafından süresi içinde verilen düzeltme dilekçesile dosyadaki kâğıt okunarak işin gereği hakkında görüşülüp oylaşıldı:

Dâva dosyasında bulunan belgeler münderecatına ve tarafların g lettikleri tanıkların ifadeleriyle mahkemece incelenen diğer delillere g varlık vergisinden hazineye olan borçlarının ödenmesi için dâvacı L ve Mitat Selim Tarantonun sahip ve malik bulunup satışa çıkardıkl Mencusat Santral T. A. Ş. ne ait itibarî değeri 200,000 lira bulunan 20 adet hisse senedini kendi rızalariyle tam yetkiyi haiz vekilleri marifeti ve Osmanlı Bankası Müdürünün vaki delâlet ve tavassutu ile satış be

ğin ödenmesini teminen bankaca açılan kredi üzerine satın almağa mu-
fakateden Mensucat Santral T. A. Ş. nin diğer yarı 2000 hissesine sa-
p ve malik bulunan dâvalı H. Ali Bezmen'e 27.1.943 tarihinde kabzolu-
ın 500,000 lira mukabilinde satılarak teslim olunmuştur. Satışa çıkarı-
n ve itibarî değeri 200.000 lira olan 2000 hisse için şirkette mesul aza
ılunan ve şirketin malî durumunu yakından bilen dâvacılar tarafından
)0.000 lira istenmiş ve bir A. Ş. nin mevcuduna mukabil borcu da olabi-
eğinden hisse senetlerinin değerinin takvininde mücerret şirketin mev-
ıdu esas olmayıp piyasada tedavül değerinin esas olacağı ticarî ve ikti-
dî icaplardan bulunmuş olmasına ve hükümde dayanak tutulmuş olan
lirkişi raporunda 27-1-943 tarihindeki buhranlı siyasî duruma ve piya-
şartlarına göre bu tarihteki tedavül değeri ile satış bedeli arasında ga-
n iddiasını varit gösterecek bir nisbetsizlik bulunmadığı gibi dâvalının
sse senetlerinin değer bedeliyle başkalarına satışına mani olmak sure-
yle dâvacının olağanüstü muzayaka halinden ve esasen tüccar olan ve
carî durumları bakımından bahis mevzuu olmıyan hiffet ve tecrübesiz-
klerinden istifade ile hisse senetleri elde etmiş olmayıp Mensucat Sant-
l T. A. Ş. nin diğer hisse senetlerine sahip ve malik olmasından ve Os-
anlı Bankasınca satış bedelinin ödenmesine yeter kredi açılmasından
olayı satış tarihindeki değeriyle almış olduğuna mahkemece kanaat ge-
rilmiş ve delillerin takdirinde de bir yolsuzluk görülmemiştir. Binaena-
yh 2000 adet hisse senedinin 27-1-943 tarihinde alım ve satımında B. K.
M. yazılı ivazlar arasında bir nisbetsizlik ve yukarıdaki yazılı gerekçe-
rde belirtildiği üzere dâvacıların müzayaka halinden, hiffet ve tecrü-
sizliklerinden istifade unsur ve şartları bulunmamaktadır.

Delil tesbiti zımmında verilmiş olan bilirkişi raporunun sadece bir
kamdan ibaret olması ve mucip sebepleri ihtiva etmemesi sebebiyle
ahkemece tarafların tesbitten sonra vaki iddia ve savunmaları ve sun-
ukları deliller göz önünde tutulmak suretiyle tadili icap edip etmediği
usunun ve ediyorsa gerektirici sebeplerinin bildirilmesi aynı bilirkişi-
re havale olunmuş ve bu arada bilirkişilerden bazıları çekilmiş ve bazı-
rı aleyhinde ileri sürülen red sebebi kabul edilmiş ve bu suretle birer
rer yerlerine yenileri tayin edilmek suretiyle bilirkişiler tamamen de-
şmiş olmakla beraber evvelki raporu tavzihi zımmında mahkemenin di-
ktifi mucibince inceleme yapılarak rapor tadil ve mucip sebepleri ik-
al olunmuş ve bu suretle evvelki rapor tekemmül etmiştir.

Binaenaleyh ortada iki rapor bulunmamaktadır. Kaldı ki muhtelif
beplerle reddedilen kimselerin mucip sebebe dayanmıyan mütalâası e-
s tutularak bilâhara vaki esbabı mucibeli mütalâa arasında mübaye-
etten ve 2 rapordan bahsedilerek bu mübayenetin halli lüzumundan bah-
edilmesi mavakaa olduğu kadar usulen hâkimi takdirde serbest bırakan

286 M. de aykırıdır. Hâkim reddedilmiş kimseler tarafından verilen mucip sebebi ihtiva etmeyen raporu, kabul etmemekte haklı olduğu k dar delil tesbiti suretiyle yapılan tetkikatın devamından ibaret olan r por ve zeyline istinat etmesinde ve bunları ayrı ayrı rapor talâkki etme sinde o derece haklıdır.

Bu düşüncelere ve gabın hakkında hükmün dayandığı diğer gerekti ren sebeplere göre 2000 adet Mensucat Santral T. A. Ş. nin hisse senetle rinin alım ve satımında gabın iddiası yerinde değildir. Gabın sebebile sa tış bağıtının fesih ve iptali hakkında açılan dâvada hasım âkitler olacağı nı ve dâvalının dâvadan evvel 2000 adet hisse senedini fena niyet il dâvaya müdahale eden 3 nin şahıslara devrettiği ve 3 nin şahıslarında b hisse senetlerini bilerek dâvalıdan devren satın aldıkları iddia kılınmas na ve işin arzeylediği hususiyete göre olayda dâvalıya husumet düştüğ halde mahkemenin sebepsiz evvelki kararından rücu ile yalnız esasta red ile iktifa etmiyerek husumet noktasından da dâvayı red eylemesi yo suz bulunmaktadır. Ancak olayda dâva esastan da red edilmiş ve esasta dâva red edilmek için dâvalıya husumet düşmek zarurî bulunmuş olmas itibariyle rücu kararı hükümsüz ve esasa gayri müessir olduğundan dâ valının yerinde görülen tashihi isteminin kabulü ile 27-6-947 tarihli bozm kararının kaldırılmasına ve yerinde görülmeyen temyiz itirazlarının red dile sonucu bakımından usul ve kanun hükümlerine uygun bulunan kara rın onanmasına ve aşağıdaki yazılı 470 kr. temyiz ve temyiz edenden a lınmasına 4-10-947 tarihinde oyçokluğu ile karar verildi.

Düzeltme talebimiz reddolunuyor:

Nakz kararını ve onunla birlikte, beş yıl süren dâvamızı yok eden bu tashih kararı üzerinde derhal düzeltme talebinde bulunuyoruz. Fakat Ba Faiz'in başkanı bulunduğu aynı ticaret dairesi, tashih kararını verirke hatırlamağa bile lüzum hissetmediği, prensipleri ileri sürerek "düzeltm sebepleri" bulunmadığı iddiasıyla bu talebi reddediyor.

Son ümit:

Beş yıllık tüketici bir uğraşma ile, binbir engelle mücadele edere haklı olduğumuzu isbat ettiğimiz dâvamızın böyle 4 gün içinde verilmiş bir tashih kararıyla bir anda temelinden yıkılmak istendiğini gördüğü müz halde adalete olan inancımızı kaybetmedik. Son ve en yüksek merc olan temyiz mahkemesi başkanlığına başvurduk.

Oradan aldığımız cevapta, önümüzdeki tek yolun, muhakemenin iade sini istemekten ibaret olduğu bildiriliyordu.

İade istiyoruz:

Bunun üzerine derhal yine İstanbul İkinci Ticaret mahkemesine başvurarak muhakemenin iadesini taleb ediyoruz.

Bu mahkeme, reddettiği ilk dâvamızla, bu iade için açtığımız dâvayı tevhidettikten sonra, yeniden ileri sürdüğümüz delillerin, evvelki dâvada söylenmiş olduğunu - bunlar arasında hiç mukayese yapmadan - ileri sürerek reddediyor ve ancak, kasden hilâfı hakikat rapor tanzim etmiş olduklarını söylediğimiz ikinci ehli vukuf hey'eti üyeleri aleyhine ceza takibatı yaptırmak suretiyle iadeye imkân bulunduğunu beyan ediyor.

Bütün kapılar kapanıyor:

Bir taraftan bu red kararını temyiz ederken, diğer taraftan da Mithat Nemli, Sadi Bekter ve Ahmet Kara haklarında kasden hilâfı hakikat rapor tanziminden dolayı ceza dâvası açılması için Savcılığa başvuruyoruz. Bizi ve şahitlerimizi dinleyen savcı yardımcısı, "her ne kadar raporda hilâfı hakikat unsurların bulunması ihtimali varsa da, kasd olduğu mevzu bahsolamıyacağı" iddiasıyla ademi takip kararı veriyor.

Raporda hilâfı hakikat unsurlar bulunması ihtimalini kabul eden Savcılık makamının bunların kasde makrun olup olmadığını tayine salâhiyeti olmadığı, ve bunun takdirini alâkalı ceza mahkemesine bırakması gerektiği halde bize de adalet kapısını kapamış bulunuyordu. Bu kararı bozdurmak için müracaat ettiğimiz Kocaeli Ağır Ceza Mahkemesi de esbabı mucibe vermiyerek olduğu gibi maalesef Savcılığın görüşüne iştirak ediyor. Bunun üzerine Adalet Bakanlığına başvurarak ceza dâvasının açılabilmesi için yazılı emir verilmesi dileğinde bulunuyoruz.

O zamanki Halk Partisi hükümetinin Adalet Bakanı Fuat Sirmen'in imzasiyla verilen cevapta da savcısının mütalâası aynen kabul edilerek ceza dâvası açılmasına mahal olmadığı bildiriliyor.

İşte bu suretle, kasden hilâfı hakikat rapor tanzim etmiş olan ve Halk Partisinin nüfuzlu üyelerinden bulunan Mithat Nemli, Sâdi Bekter ve Ahmet Kara haklarında ceza dâvası açmağa bir türlü muvaffak olamıyoruz.

İade kararını temyiz edişimiz de aynı akıbete uğruyor. Burada çok dikkate değer nokta şudur:

İade hususundaki dâvamızla ilk dâvamızı tavhit ettikten sonra bu ikinci dâvamızı da reddeden İstanbul İkinci Ticaret Mahkemesi, iade dâvasında ileri sürdüğümüz delillerin evvelki dâvada söylenmiş olduğunu kararında ifade etmişti. Temyiz mahkemesi de aynen "yeniden ileri sürdüğümüz delillerin evvelce söylenmiş olduğunu" ileri sürerek İstanbul mahkemesinin iade dâvamızı red kararını tasdik ediyor.

Halbuki İstanbul'dan ikinci dâvamızla alâkalı evrak temyiz mahkemesine gönderilirken, bu dâva ile tevhidolunan **ilk dâvaya ait dosya her nasılsa gönderilmemiş bulunuyordu.** Hakikat böyle iken nasıl oluyor da temyiz dairesi **bu dosyayı görmeden,** yeniden ileri sürdüğümüz delillerin ilk dâvada zaten **söylenmiş olan şeylerin** tekrarı olduğu kaziyesini ileri sürebilmiş ve hükmünü buna istinad ettirebilmiştir?

Gerek Türk adaletinde, gerek dünya adaletinde çok âşikâr bir hakkın bu şekilde ezbere bir kararla inkâr edilişine rastlanmış mıdır bilmiyoruz.

Yeni bir adalet devrinin açıldığına inanıyoruz:

Dâvamızı başından sonuna kadar ana hatlarıyla anlattık. Büyük Türk milletinin vicdanına, onun hür iradesiyle seçtiği vekillerine, Türkiye'de yeni demokrasi devrinin, hak ve hürriyet çığırını açanlara açık bir dilekçe olarak sunduğumuz bu kitapçığı yazmakla iki maksat gütmüş bulunuyoruz:

Birincisi şahsî dâvamızı tanıtmaktır.

Uzun emek ve tecrübeler sonunda yarattığımız bir müessese üzerindeki hakkımız bir takım fırsat düşkünleri tarafından içinde bulunduğumuz çaresizlikten istifade edilerek elimizden alınmıştır. Biz bu hakkımızı daima ve her şeye rağmen geri istemekten son nefesimize kadar geri durmayacağız. Çünki bu hakkın yüzde yüz meşru olduğuna inanıyoruz.

Taranto ailesi bir asra yakın bir zamandır bu memleketin ticaret hayatında şeref ve namusuyla çalışmış, yurt içinde dürüstlüğü, temizliğiyle tanındığı gibi, bir Türk tüccarı sıfatıyla da dünya ticaret âleminde de temiz bir şöhrete sahip olmuştur. Şahsan ben Leon Taranto Tur'Arslan 40'ı memleketimde 5'i Amerika'da olmak üzere 45 yıldır ticaret hayatında bulunuyorum. Bugünlerde ömrümün muhasebesini yaptığım zaman büyük bir vicdan huzuru his ediyorum: daima namuslu bir insan, daima dürüst bir tüccar olarak ve daima en iyi şekilde yapmağa çalıştım.

Buna rağmen kemali samimiyetle söylüyorum ki bugün Demokrat Parti hükümeti Maliye Bakanının "hicabâver bir kanun" diye vasıflandırdığı varlık vergisi kanunuyla benim ve ailemizin uğradığı büyük sarsıntıyı hiç kale almadım. O zaman en büyük üzüntüm, vatan borcu telâkki ettiğim bu borcu vaktinde ödeyememek, borcunu ödememiş kötü bir vatandaş diye tanınmak korkusundan doğuyordu.

İşte bu korkudur ki beni ve ailemizi, yukarda tafsilâtiyle anlattığım kildeki satış muamelesini kabule mecbur etmiştir.

Sonradan kanunun bana verdiği açık hakları kullanarak bu haksızlığın tamiri yollarını aradım. Bugün de artık bütün formel adalet yolları

yüzümüze kapanmış olduğu halde bunu aramaktan fariğ olmuyorum, olmayacağım ve bu hakkımı elde edeceğime inanıyorum.

Ben ne istiyorum?

Sekiz yıl önce başlayan bu dâva, hâlâ devam etmektedir. Bugün artık en son safhasına girmiş bulunuyor. Benim şu anda tek dileğim, başından sonuna kadar hukuk, usul ve prensiplerine, mevcut kanunlarımızın emirlerine aykırı olarak yürütülmüş olan bu dâvanın, Yargıtay Hususî Dairesinin bozma kararı dairesinde yeniden ele alınarak, usul ve prensiplere tamamiyle uyularak rüyet olunmasıdır. Kitapta izah ettiğim gibi, bu bozma kararı, kanunen tamamen hatalı bir şekilde, buna yetkisi olmayan ve zaten, karar vermek için gereken asgarî şartları bile haiz bulunmayan bir heyet tarafından kaldırılmıştı. Şimdi yine tekrar ediyorum, bugün dileğim, bu tashih kararının iptal olunarak dâvanın iadesidir.

HALİL ALİ BEZMEN

İstanbul Katırcıoğlu Han No: 16

İstanbul 9. 7. 1942

Centilmen anlaşması:

Bir taraftan Refik Bezmen ve Fuat Bezmen, diğer taraftan MİTHAT TARANTO ve BEDİ TARANTO işbu centilmen anlaşmasını akdetmişlerdir, şöyle ki:

1 — Mensucat Santral Ltd. Şti. namına idare edilegelmekte olan fabrikanın olduğu gibi ve iki grubun hukuk ve vecaibinde hiç bir tebeddül hasıl etmemek üzere Anonim haline ifrağı takarrur etmiştir.

2 — ANONİM ŞİRKETİNİN İDARESİ: HALİL ALİ BEZMEN, LEON TUR'ARSLAN, REFİK BEZMEN, MİTHAT TARANTO, FUAT BEZMEN ve BEDİ TARANTO tarafından müteşekkil olarak altı kişilik bir hey'eti idare şeklinde teessüs edecektir. Bu zavat ilk hey'eti idare içtimaında dört kişilik bir müdüriyet komitesi "comite de direction" teşkil edeceklerdir. Bu komite Refik Bezmen Mithat Taranto, Fuat Bezmen ve Bedi Taranto dan mürekkep olacaktır. Anonim şirket bu dört kişilik komite tarafından temsil ve tedvir edilecektir. Müdüriyet komitesi azasından birisi lüzum gösterirse altı kişilik idare hey'eti içtima edecek ve şirketi alâkadar eden işler hakkında müzakerat icra ve mukarrerat ittihaz edilecektir. Fakat müdüriyet komitesi ihtiyaç göstersin göstermesin idare hey'etinin iki ayda bir defa içtima edip şirket mesailinin görüşülmesi şarttır.

3 — Bezmen ve Taranto grupları arasında tahassül ve şirketin umur ve muamelâtına doğrudan veya uzaktan tesir edebilecek her türlü ihtilâf hakemi yegane olarak tayin edilen Bay MOİZ KOHEN'in müdahale ve kararı ile halledilecektir.

4 — Her iki grup sahibi bulundukları hisselerin hiç bir tanesini hariçten birisine kimseye satamazlar, ve bunu her suretle taahhüt ederler. Fakat bir gün bir mıktar hisse satmak mecburiyet ve ihtiyacı mübremi hasıl olursa satmak isteyen grup evvelâ diğer gruba teklif etmeğe mecburdur, diğer gurub teklif edilen hisseleri **son bilânçoda tevzi edilen kârla ihtiyat akçasının hesap edilerek yüzde on üzerinden sermayelendirilerek** hasıl olacak bedel ile - iştira hakkı vardır. Bu hakkı kullanmak istemez-

lerse satmak isteyen kimse hisselerini harice oferto ederse, her halde hariçte bulduğu fiyat üzerinden diğer guruba hakkı rüçhan vermeğe mecburdur.

5 — Mumziler bu şerait ve "esprit" dahilinde şirketi idare etmeği namusları üzerine söz verirler.

İmzalar: Refik Bezmen, Mithat Taranto Fuat Bezmen, Bedi Taranto

İstanbul: 10 Şubat 1947

YARGITAY TİCARET DAİRESİ
YÜKSEK REİSLİĞİNE

SUNULMAK ÜZERE

İSTANBUL ASLİYE İKİNCİ TİCARET MAHKEMESİ
YÜKSEK REİSLİĞİNE

946/88

TEMYİZ EDEN : Leon Taranto ve Mithat Selim Taranto

DİĞER TARAF : Halil Ali Bezmen.

MÜDAHİLLER : 1 — TALÂT TELCİ,

2 — HULKİ EDİN.

3 — Suat Başar.

4 — Hasan Sadi Birkök.

TEMYİZ LÂYIHASIDIR.

1 — Mensucat santral Türk limited şirketi ünvanlı limited bir şirket mevcut idi. Şürekâ: Bir taraftan Bezmenler ailesi, diğer taraftan TARANTO'lar ailesi idi.

Taranto'lar bir gurup, Bezmenler de bir gurup teşkil ederlerdi. Sermaye iki gurup tarafından münasıfaten vaz edilmiş olup kâr ve zarar aralarında münasıfaten taksim ve şirket her guruptan birer ikişer imza etmek suretiyle müştereken temsil edilmekte idi.

Eylül/1942 tarihinde iki taraf limited şirketi bir Anonim şirket haline ifrağ etmeğe karar verdiler. Yine kâr, sermaye ve temsil hakkı iki gurup arasında münasıfaten taksim edildi.

Ancak, şirket şekli Limited'den Anonime ifrağ edilirken hisselerin ahara devri imkân dahilinde, girmiş ve taraftarlar şirkete bir yabancı girmesini istememiş olduğundan iki guruba izafeten eski temsil usulü veçhile imza edilen bir "centilmen anlaşması" ile iki guruptan biri hisselerini satmak istediği takdirde hisselerini son bilânçoda tevzi edilen kârla ihtiyat akçesinin on misli üzerinde sermayelendirilerek hasıl olan bedel ile evvelâ diğer guruba arz ve ancak bu gurup hisseleri bu bedelle almağa razı olmadığı takdirde harice teklif ile beraber yine müsavî bedelle diğer gurupu tercih edeceği ve ancak diğer gurup almak istemediği takdirde şahsı salise satabileceği takarrur etti.

2 — Kasım/1942 tarihinde mevkii mer'iyete vaz edilen Varlık vergisi kanununa müsteniden:

LİMİTED şirkete 414,000 lira varlık vergisi tarh edilmiş olup bunun yarısı olarak	207.000
Mezkûr şirket azâsından olmak itibariyle şahsen BEDİ TARANTO'ya	320.000
Aynı surette Mithat Taranto'ya	320.000
Leon Taranto'ya	160.000
Leon Taranto ve Mithat Selim Taranto'ya (Şahsî ticarethâneleri dolayısıyla)	155.750
ki cem'an Tarantolara	1.162.750

lira varlık vergisi tarh edilmiştir

3 — Müvekkillerimiz dâvalı ile birlikte limitet şirketin varlık vergisi borcu olan 414.000 lirayı tediye ettikleri gibi başka işlerinden nakden mevcut veya nakde tahvil etmiş oldukları takriben 70.000 lirayı vergiye yatırdılar.

Kalan borçları kısmen anonim şirket mevcudundan, kısmen bankadan istikraz edebileceklerini ümit ettikleri mebaliğle tediye edeceklerdi.

Halil Ali Bezmen kendi borcunu tediye etmek üzere müşterek malı olan fabrika binasını iş bankasına ipotek ettiği sırada müvekkillerimiz İş Bankasının talebi veçhile tesisine muvafakat ederek muktazi vesaiki imza ettiler. Fakat kendi borçlarını tediye etmek üzere şirket mamulâtının bir kısmı için müşteri buldukları halde Halil Ali Bezmen buna yanaşmadığı gibi varlık vergisinin listeleri asıldığı 17/12/942 tarihinde hisselerini satış tarihi bulunan 27/1/943 tarihine kadar geçen 40 gün fabrikaya yevmiye 20.000 lira satış yapıldığı ve bu satışın yarısı müvekkillerimize ait olduğu ve işbu meblağ varlık vergisi borcuna tahsis edilebileceği hâlde Halil Ali buna yanaşmamış ve nihayet İş Bankası

müvekkillerimizin müteaddit müracatlarına rağmen istikrazatta bulunmak imkânını göstermemiş, Müvekkillerimizden Mithat Selim Taranto selâhiyettar makamlardan kolaylık istemek üzere Ankaraya gitmiş ise de bir netice elde etmek vakit ve imkân bulunmaksızın Ankarada tevkif edilerek İstanbula sevk ve diğer müvekkillerimizden Leon Taranto ile birlikte İstanbulda Moda toplama kampına gönderilmiştir.

4 — Müvekkillerimizin nakdi veya nakde sür'atle tahvili kabil servetleri olmadığından müvekkillerimizin mevcut hisse senetleri için Osmanlı Bankası Müdürü Bay Daher'nin tavsiye ettiği yegâne müşteriye, dâvacıların yeğenleri ve kardeşleri Bedi Taranto kendi teşebbüsü ile müracaata karar verdi.

Bu suretle Bedii Taranto, müşteri bulunan Mermerci İhsan'a müracaatı üzerine Halil Ali den fabrika hakkında malumat isteyen müşteri Mermerci İhsan ve Peyami Övene malümat vermiyerek fabrikanın aile içinde kalmasını istediğinden satışa rıza göstermiyeceğini demek suretiyle müsteriyi uzaklaştırdığı gibi Bedi'ye de centilmen anlaşmasının kendisine bahşettiği haklardan istifade edeceğini ve başkasına satılırsa dâva edeceğini bildirdi.

Aynı zamanda hisselerin haczı ile yok bahasına kendisi tarafından alınabilmesini teminen kampta bulunan müvekkillerimize ihtarnâme göndererek meclisi idare azalarından olmaları itibariyle muayyen nisbette hisse yatırmaları lüzumunu ihtar etmiş, kendisinin vaktiyle vergi borçlarının müştereken tediye çarelerinin aranacağını vaat ettiğini kendisine hatırlatılması üzerine (yardım için paramız yok, hisselerinizi almak için paramız vardır, Aşkaleye giderseniz yine ailenize bakarız) demek suretiyle müvekkillerimizin maneviyatını bozmağa ve kendilerini ümitsizliğe sevk etmeğe çalışmıştır.

5 — Bunun üzerine Bedi, işin hukukî cephesi hakkında bir kaç avukatın reyini alarak centilmen anlaşmasıyla mukayyet oldukları yolunda beyanı mütalâa eylemiş olduklarından Halil Ali'nin arzusuna göre hareket etmek zarureti karşısında kaldığını anladı ve kampta bulunan dâvacılara verdiği izahat üzerine Halil Ali'nin sözlerine kapılarak vaziyetin bu dereceye gelmesine bıraktıkları ve artık Halil Ali'nin istediğini yapmaktan başka çare olmadığını anlıyan müvekkillerimiz 942 senesinde Tarantoların hissesine isabet eden 107.000 liralık safi kâr birinci koponu dahil olduğu halde Halil Ali'nin istediği 500.000 lira mukabilinde kendisine teslim edilmesini emrettiler ve Halil Ali bu hususta resmî vekâletnâme istediğinden kampa giden Noter marifetiyle vekâletnâme verdiler. Ancak Halil Ali'nin vermeği kabul ettiği 500.000 lira ile müvekkillerimizin bütün vergi borçlarının tediyesi mümkün bulunmamış olduğu cihetle Defterdarlıkça satışın icrasına müsade edile-

miyeceğinden Halil Ali açıkta kalan 80.000 lirayı da Leon Taranto'nun uhdei tasarrufunda bulunan afyon fabrikası binası üzerine 100.000 liralık ipotek mukabilinde avans etti.

6 — Bu şekilde kafilenin toplama kampından çıkarak Aşkaleye gitmek üzere bulunduğu sırada müvekkilimizin borcu tediye edilerek kendilerinin serbest bırakılmasına emir verildi.

Kamptan çıkan müvekkillerimizin istikraz ettikleri meblâğı tediye için kalan mevcutlarını kısmen paraya çevirdiler ve hisse senetlerinin kendilerine iadesi hâlinde makbul fiyatla müşteri bularak gabınla muallel olan hisse satışını fesh ettiklerini ihbar ve akebinde dâva ikame ettiler.

I

MUHAKEME SAFAHATI

1 — Dâvamız borçlar kanununun 21. inci maddesine istinat etmektedir. İşbu madde de aynen (bir akitte ivazlar arasında açık bir nisbetsizlik bulunduğu takdirde eğer mutazarrırın müzayika halinde bulunmasından veya hiffetinden veyahut tecrübesizliğinden istifade suretiyle vukua getirilmiş ise mutazarrır bir sene zarfında akti fesh ettiğini beyan ederek verdiği şeyi geri alabilir) denilmektedir.

Bu maddeye göre dâvamızın hüküm altına alınması için ivazlar arasında açık bir nisbetsizlik bulunması, gabnın müvekkillerimizin müzayıka halinden istifade suretiyle vukua getirilmiş olması ve nihayet bu iki şartın içtimaî suretiyle müzayıkanın satışa amil olmuş olduğunun sübutu lâzım idi.

A — İvazlar arasındaki açık nisbetsizlik zahir idi. Filhakika:

1) Dâvalının, fabrikanın yarısını temsil eden 2000 hisseye mukabil 500.000 lira verdiğinde taraflar tesadük etmiştir. Bu hisseler 942 kuponu ile beraber verilmiştir. Bu kuponun bedeli de 107.500 liradan ibaret idi. Satış 7/1/943 tarihinde yapılmış olduğundan 942 kuponunun bedeli olan 107.500 lira verilen 500.000 liradan tenzil edildikte devir edilen hisseler için tediye edilen bedel 392.500 liradan ibaret kalır.

II) Hisseler değerinin tayini keyfiyeti ehlivukufa havale edilmiş ve satış tarihindeki kıymet ehlivukuf raporuna göre 1.174.000 liradan ibaret bulunmuştur. 942 senesinin 3 aylık kârının bize ait nısfı 107.500 lira olmak itibariyle bütün seneye ait kâr hissemiz 430.000 lira ve 943 senesi bilânçosuna göre safi kârdaki hissemiz 650.000 lira olduğundan hisselerin hakikî kıymeti bir kaç milyonu tecavüz ettiği açık olmakla beraber ehlivukuf raporuyla dahi ivazlar arasındaki bariz nisbetsizliği ve gabnı fahişi göze çarpar şekilde tesbit edilmiş olduğundan müdafa-

III

BOZMA SEBEPLERİ

A. — HUSUMETE TAALLÛK EDEN KARAR HAKKINDA:

I — İDDİA VE MÜDAFAA:

a) 12/5/943 tarihli dâva arzuhali ile (müvekkillerimizin fevkalâde müzayıkalı bir zamanda müddeialeyhe.... satılan.... 2000 hisse senedi için tayin olunan semeni mebi ile hakikî kıymetleri arasında, yani ivazlar arasında büyük nisbetsizliğin vücuduna binaen akdin feshile ..... hisse senetlerinin müvekkillerimize iadesi talep) ve dâva ettik.

21/5/943 tarihli cevabile dâvalı iptidaî itirazlarda bulunmuş ve 10/6/943 tarihli cevabımızla istenilen noktalar tavzih edilmiş olduğundan 21/6/943 tarihli layıhalarıyla müddeialeyh vekilleri esasa cevap vererek gabın unsurlarının hâdisede mevcut olmadığını izah ve dâvanın reddini istemişlerdir. Bu tarihten sonra ivazların tayini için keyfiyet ehlivukufa havale edilmiş, ehlivukuf rapor vermiş, bu rapora dâvalı itiraz etmiş, tarafların iddea ve müdafaasının isbatı zımmında iki taraf delil irae ve ikame etmiş, iki tarafın gösterdiği şahitler mahkemece istima edilmiştir. Bu vaziyette mucibi tahkik bir cihet kalmadığı bir sırada 23/3/944 tarihli celsede müddeialeyh vekilleri müddeabîh aksiyonların arada satıle H. U. M. K. nununun 186. ıncı maddesine müsteniden husumet itirazında bulunmuş olduklarından dosya hey'ete sevk edilmiştir.

Muayyen olan müçtemi hey'et celsesinde aksiyonların devrini yapmış oldukları şahıslara devir hakkında resmî bir vesika bulunup bulunmadığı sualine cevaben dâvalı vekilleri Nisan/944 tarihinde Noterce tasdikli 21 parça vesika ibraz ve bu vesikalara göre hisselerin dâva tarihinden evvel satılmış olduğundan bahisle 186. ıncı maddeye müstenit müdafaadan rücu ve dâvanın husumet noktasından reddini talep etmişlerdir.

B) 24/5/944 tarihli celsede şifahen ve 10/4/944 ve 22/5/944 tarihli lâyıhalarımızda H. U. M. K. nununun 202. inci maddesi mucibince müddeialeyhin müdafaasının tevsiine muvafakat etmediğimizi ve bu itibarla husumet itirazlarının reddi lâzımgeldiğini, ibraz edilen vesikalar Nisan/944 de Noterce tasdik edilmiş ve H. U. M. K. nununun 299. uncu maddesi mucibince üçüncü şahıs için bu tarihte vesikanın yapılmış olmasının sayılması lâzım gelmiş olduğundan hisselerin dâvadan evel temlik keyfiyetinin subut bulmadığını, gabın dolayısıyla aktin feshine müteallik bulunan dâvanın, hisselerin devri keyfiyetinin tahakkuku halinde dahi ruyeti lâzım geldiği, müddeialeyh hisse senetlerini dâvadan evvel sattığını iddia etmekle akit mev'kiinden çıkamıyacağından husumetin kendisine

müvecceh bulunduğunu, usulün 186. ıncı maddesiyle dâvacıya bir hakkı hiyar verilmiş olup dâvacının bu madde hükmünden istifade edip etmemek ve istifade zamanını tayin etmekte muhtar olduğunu ve aktin feshiyle hisselerin iadesi yolunda karar ittihazı halinde bu kararın infazı icra ve iflas kanunu hükümleri dairesinde icra memuruna ait olduğunu izah ettik.

C) 16/6/944 tarihli celsede mahkeme müdafaamızı varit görerek dâvalının husumet itirazını red etti.

D) Müteakip celsede dâvalı vekilleri vermiş oldukları 12/7/944 tarihli lâyıha ile cevap lâyıhalarını islâh ettiklerini beyanla bundan evvelki celsede dermeyan edilmiş ve red edilen husumet itirazını tekrar ettiler Mahkeme 17/7/944 tarihli celsede (islaha ait taleplerden I. No, altında zikredilen husumet ciheti mahkemenin 14/6/944 tarihli celsesinde halledilmiş olduğundan bu hususu islâh yolu ile tekrar tetkikine imkân görülmediği) esbabı mucibesiyle red edilmiştir.

E) Bundan sonra ne mahkeme ve ne de dâvalı vekilleri tarafından husumet mes'elesine rücu edilmemiş, taraflar esas hakkındaki iddia ve müdafaalarını yazı ile bildirmek üzere istimhâl etmiş, iki tarafın verdikleri lâyıhalar münderecatı ancak esasa müteallik bulunmuş, bu lâyıhalar mahkemece tetkik edilerek tarafların esasa müteallik iddia ve müdafaaları istima edilmiş ve 12/3/945 tarihli celsede mahkeme yalnız ehlivukuf raporuna müteallik itirazları nazara alarak bu ciheti ehlivukufa havale etmiştir. Bu itibarla son celsede ikinci ehlivukuf tarafından verilen rapora karşı dermeyan edilen itirazların tetkikiyle karara rabtı mevzuubahis iken evvelce mahkemece red edilmiş bulunan husumete taalluk eden dâvalının yeni bir talebi mesbuk olmadığı hâlde re'sen mahkeme husumet mes'elesine rücu etmiş ve ekseriyetle husumet noktasından dâvayı red etmiştir.

2 — **Mahkemenin Kararı:**

Hisselerin aynen iadesi talep edilmesine ve bu hisselerin dâvadan evvel ahara devir edildiği sabit olmasına göre husumetin dâvalıya müvecceh olmadığı, ve her ne kadar husumete dayanan itiraz mukaddema red edilmiş isede bunun islâh yolu ile tekrar dermeyanı caiz olduğu gibi husumet itirazının intizamı âmmeye taallûku hasebiyle mahkemece re'sen nazara alınması zarurî olduğu ve bu itibarla mahkeme eski karardan rücu etmeği (kanunî ve vicdanî bir vazife) addettiği mealindedir.

3 — Kararın mucip sebepleri kanunun lafzına ve ruhuna aykırıdır. Filhakika:

a) H. U. M. K. nununun 73. üncü maddesinde (kanunun gösterdiği istisnalar haricinde hâkim her iki tarafı istima ve yahut iddea ve müdafaalarını beyan etmeleri için kanunî şekillere tevfikan davet etmedikçe hükmünü veremez) denilmektedir. Mahkeme, husumet itirazına rücu etmek istediği ve buna da selâhiyettar olduğu taktirde dahi bu nokta hakkında tarafların iddea ve müdafaasını istima ederek ona göre karar vermesi icap ederken ehlivukuf raporuna vaki itirazın tetkiki için celsenin talik edildiği sırada tetkik mevzuu harıcında kalan husumet cihetine ilişerek bu noktada tarafları emri vaki karşısında bulundurması usule aykırıdır.

b) H. U. M. K. nununun 75. inci maddesinde (Kanunun tayin eylediği istisnalardan başka hallerde hâkim iki taraftan birinin söylemediği şeyi veya iddia sebeplerini resen nazarı dikkate alamaz ve onları hatırlatabilecek hallerde dahi bulunamaz) denilmektedir. Müddeialeyh husumet itirazına rücu etmediği, husumet itirazı hakkında bir karar ittihazını talep etmediği halde bu cihetin re'sen tetkiki H. U. M. K. nununun 75 inci maddesi hükmüne sarih surette aykırıdır.

Gerçi ara kararlarından rücu caiz olduğu yolunda bir içtihat mevcut isede bu içtihat yüksek hey'etinizin tasvibine iktiran etmiş değildir. Bununla beraber ara kararlarından rücu caiz olduğu kabul edilse dahi yine Mahkeme karardan rücu edebilmesi için taraflardan birinin bir talebi karşısında bulunması, tarafı diğer bu husus hakkından müdafaada bulunmuş olması ve bu itibarla ara kararından rücu keyfiyetinin Mahkemenin tetkikine arz edilmiş olması lâzımdır. Yoksa mahkeme re'sen kapanmış bir safhaya rücu edemez.

c) Mahkeme başkaca husumet itirazının intizamı âmmeye taallûk ettiği ve bu itibarla re'sen nazara alınabileceğini kararında beyan etmiştir halbuki:

•Re'sen nazara alınabilecek de'filer âmme intizamına taallûk eden def'ilerdir. Bunlar başlıca vazife itirazlarıdır ki, H. U. M. K. nununun 7 inci maddesinde Mahkemenin vazifedar olmadığına re'sen karar verileceği gösterilmiştir. Aynı suretle ahkâmı şahsiyeye taallûk eden mevzuat intizamı âmmeye taalluk etmekte ve bu itibarla hâkim tarafından re'sen tetkik edilmesi zarurî bulunmaktadır. Bunlar hakkında sulh ve tahkim ahkâmı cari değildir. Aynı suretle aile hukuku kadar gayrı menkul hukuku âmme intizamına taalluk eder. H. U. M. K. nununun 13 ve 23 üncü maddelerine göre gayrı menkule müteallik dâvaları ruyete selâhiyettar mahkemeyi tayin eden hükümler intizamı âmmeye taalluk edip re'sen nazara alınacağı gösterilmiştir. Menkul mallara müteallik terekelerden müteveffanın tabi bulunduğu memleket kanunları tatbik edildiği hâlde gayrı menkul terekesi gayrı menkulün bulunduğu yer kanunlarına tabi olur.

H. U. M. K. nununun 443. üncü maddesinde aile ve şahsın hukukuna ve gayrı menkule ve buna müteallik aynî haklara mütedair hükümlerin kat'iyet kesbetmedikçe icra olunamıyacağı gösterilmiştir.

Görülüyor ki âmme intizamına taallûk etmeleri itibariyle re'sen nazara alınabilecek def'iler mahkemenin vazifesine, aile hukukuna ve gayrı menkul mallarına müteallik hükümlerdir. Gabın iddiasıyla yapılan aktin feshi ve mebiin iadesi talebi dâvasının bu katagoriye giremiyeceği ve bu dâvada dermeyan edilen husumet itirazının âmme intizamı ile veçhi alâkası olmıyacağı zahirdir. Asıl âmme intizamına taallûk eden ahlâk kaidelerine muhalif olarak bir kimsenin müzayıkasından istifade ederek mallarını yok bahasına alan ve dâvadan kurtulmak gayesile malları akrabası ve taallûkatına sattığını iddia eden dâvalının bu suretle adalet pençesinden kurtulabilmesidir.

d) Husumet def'inin re'sen nazara alınabilecek müdafaalardan olduğunu tevsik için mahkeme bir misal vermiştir ki mahkemenin kararını takviyeden fazla çürütmeğe yarayan bir misaldir. Mahkeme kararında diyor ki (bilfarz bir ferd diğer bir ferd aleyhine devlete ait bir binanın ve meselâ Dolmabahçe sarayının kendisine temliki için dâva açsa mahkeme müddeialeyhin husumet itirazı dermeyan etmemesi hasebiyle esas dâvayı ruyet ve temlike hüküm edebilecek midir, şüphesiz ki hayır, çünkü bu vaziyette mahkemenin temliki istenilen binanın aynı üzerinde hiç bir alâkaî tasarrufiyesi bulunmıyan müddeialeyhi dâvada hasım ittihaz eylememesi icap eder, aksi taktirde verilen hüküm icraen hazine aleyhine infaz edilemez).

Gayrı menkul dâvaları âmme intizamına taallûku hasebiyle mahkeme karar vermeden evvel tapu kaydını celp etmekle mükelleftir. O tapu kaydına göre gayrı menkul kimin namına kayıtlı ise hasım o olur. Binaenaleyh mahkemenin aldığı misalde olduğu gibi Mehmet, Dolmabahçe sarayının kendisine ait olduğunu iddia ile Ahmet aleyhine dâva ikame eder ve Ahmet de yalnız husumet itirazı dermeyan etmekle kalmıyarak aynı zamanda Mehmet'in dâvasını kabul etse dahi yine mahkeme Gayrı menkul misalinin âmme intizamına taallûku hasebiyle tapu kaydını celp eder ve tapu kaydına göre muamele yapar ve karar verir.

Menkulde böyle değildir. İkame edilen herhangi bir istihkak dâvasında herhangi bir ticarî dâvada müddeialeyh ittihaz edilen şahıs husumet itirazını dermeyan etmezse mahkeme müddeabih şeyin müddeialeyhe ait olup olmadığını bilmez ve bu ciheti aramaz. Mahkeme müddeiden bir şey ister. Müddeialeyhin yedinde olduğu iddeasıyla kendisine aidiyetini ve kendisine teslimini talep ettiği şeyin kendisine ait olduğunun tevsikidir. Bununla dâvada temsil edilmemiş bulunan herhangi bir üçüncü şahsın

hukuku haleldar olmuş olmaz. İcra ve İflas Kanununun menkulün teslimine dair olan ilâmların cirasından bahis olan 24. üncü maddesinde borçluya mahkûmönbihin teslimi yolunda icra emrinin tebliğ edileceği kaydedildikten sonra (borçlu bu emri hiç tutmaz veya eksik bırakır ve hükmolunan menkul ve misli yedinde bulunursa elinden zorla alınıp alacaklıya verilir. Yedinde bulunmazsa ilâmda yazılı değeri alınır. Vermezse ayrıca icra emri tebliğine hacet kalmaksızın hacız yolu ile tahsil olunur. Değeri ilâmda yazılı olmayıpta ihtilâflı bulunursa icra me'muru tarafından taktir olunur). Denildiği gibi aynı kanunun 41 ve 96. ıncı ve müteakip maddeleri hükmünce mahkûmünbih, mahkûmünaleyhin yedinde olsa dahi üçüncü şahıs mahkûmünbih şeyin mahkûmünaleyhe ait olmayıp kendi mülküne dahil olduğunu iddia ederse usulen dâva hakkına malik olur.

Binaenaleyh mahkemenin düşündüğü gibi dâvalının yedinde olmıyan bir şeyin dâvalıdan alınarak kendisine verilmesi yolunda dâvacı tarafından husumet itirazının dermeyan edilmemiş olması ve buna müsteniden müddeinin dâvası hüküm altına alınmış olması âmme intizamını rencide edecek mahiyette değildir. Çünkü sadır olacak olan karar ancak dâvalıyı ilzam eder. Üçüncü şahsı bağlamaz ve üçüncü şahsın hukukuna müessir olamaz.

I — Hâdisede ne husumet itirazı ne de usulün 186. ıncı maddesine müstenit müdafaa ve kararı yerinde olmadığı zahirdir.

a) Dâvalının dâvadan evvel müddeabih şeyi ahara devir etmekle dâvadan kurtulabileceğini düşünmek akla sığmaz. Bir kere münazaalı şeyi alan üçüncü şahıs hüsnüniyet sahibi olabilir. Bu vaziyette dâvacının üçüncü şahıs aleyhine ikame edeceği ayın dâvası redde mahkûm olur. Saniyen müddeabihi temellük eden şahıs suiniyet sahibi olmakla beraber o şeyin dâvacıya iadesi hâdisemizde olduğu gibi bir aktin feshi kararına mütevakkıf olabilir. Mahkeme aktin feshine karar vermedikçe o şeyin iadesi mevzuubahis olamaz. Üçüncü şahıs aleyhine ikame edilen dâvada üçüncü şahıs aktin mevcut olduğuna istinat ederek dâvayı reddettirir. Bu itibarla istihkak dâvaları haricinde hukukî bir tasarrufun butlanına veya hükümsüzlüğüne istinaden ikame edilen dâvada müddeabihin davacıya teslimine karar verilmesi o aktin ortadan kaldırılması şartına muallâk olduğundan ve bir aktin fesh ve iptal hususunda ikame edilen dâvada ancak akit hasım olacağından müddeabih şey kimin yedinde olursa olsun husumet akide teveccüh eder.

Hâdisemizde olduğu gibi müddeabih hisse senetlerinin müvekkillerimize iadesi aktın gabınla muallel ve bu itibarla kanunen mefsuh olduğu şartının tahakkukuna vabeste olduğundan bu bapta ikame edilen dâvada müddeabih kimin yedinde olursa olsun hasım Halil Ali Bezmendir.

Şayanı kayıttır ki husumet itirazının kabulü için dâvanın bir ayın hakkında istihkak talebinden ibaret olduğunu ileri süren mahkeme kararını hüküm fıkrasında aynen (ve avukatlık ücreti tarifesinde bu gibi feshi akit dâvaları için maktuan 50 Elli lira vekâlet ücreti kabul edilmiş olması ve dâvanın aksiyonların satış aktinin feshi talebinden ibaret bulunması dolayısıyla....) denilmiştir.

Demek oluyorki dâva aksiyonların satış aktinin feshi talebinden ibaret bulunuyor. Herhangi bir mukavelenin feshi dâvasında husumetin mukavele yapan tarafa teveccüh ettiğini münakaşa etmek hiç kimsenin aklı na gelemez. Mahkeme, dâva, feshi akit talebinden ibaret bulunduğunu kabul ettikten sonra aksiyonların üçüncü şahıs eline geçdiğinden bahsile, dâvamızın reddine karar vermiş olması, kararın biri diğerini takip eden cümleler arasında ne kadar büyük bir tezat olduğunu gösterir.

b) Dâvalı esasa cevap verdikten ve tahkikat tekemmül ettikten sonra celsede husumet itirazını dermeyan etmiştir. H. U. M. K. nununun 202 inci maddesinde (müddeialeyh cevap lâyıhasında itirazı iptidaiye müstesna olmak üzere dâvayı mütekabilede dahil olarak bilcümle esbabı iddia ve müdafaasını birden bildirmeğe mecburdur. Müddeialeyh cevap layıhasını hasma tebliğ ettirdikten sonra onun muvafakati olmaksızın müdafaa sebeplerini tevsi veya tebdil edemez. Ancak islâh hali ile 186. ıncı madde hükmü müstesnadır) denilmektedir. Sarih olan bu madde hükmüne istinaden müddeialeyhin cevap layıhası tarafımıza tebliğ edildikten ve tahkikat tekemmül ederek dâva hüküm derecesine geldikten sonra müdafaasını tevsi ve tebdile muvafakat edemiyeceğimizi mahkemeye arz ettik. Buna müsteniden müddeialeyhin husumet itirazı red edilmiştir.

Gerçi islâh kisvesi altında bu talep tekrar edilmiş ise de:

I) Mahkemenin 17/7/944 tarihli kararında yazılı olduğu veçhile halledilmiş bir def'in islâh yolu ile tekrar tetkikine mahal olmamasına,

II) Akalliyette kalan azanın muhalefet şerhinde yazılı olduğu gibi (islah taraflardan birisinin usule müteallik yaptığı muameleyi iptal etmesi veya değiştirmesidir. Bu usulî muameleler dâvanın yürümesini, neticelenmesini, ve değiştirilmesini mümkün kılan iradelerdir. Ancak islâh ile istihat edilmiş bulunan delillerin tebdil edilemiyeceği gibi, kanaatimizce: netice itibarile dâvada tarafı değiştirecek mahiyette olan husumet def'inin hassaten esasa cevap itasından sonra islâh yolu ile dermeyanına imkân yoktur)

Filhakika H. U. M. K. nununun 84. üncü maddesine göre iki taraftan her biri usule müteallik olarak yaptığı muameleyi islâh edebilir. Bu mad-

leye göre islâh ancak usule muteallik olan muameleler hakkında cari o-up esasa taallûk eden muamelelere tatbik edilemez. Hâdisede ise dâvalı usule müteallik olarak yaptığı bir muameleyi islâh etmeyip doğrudan doğ-ruya red edilmiş bir müdafaayı islâh namı altında tekrar dermeyan etmek istemektedir. Esas müdafaayı değiştirmek usule değil, esasa müteallik olduğu isminden dahi istihraç edilir.

III) Kaldı ki, hâdisede dâvalı husumeti kabul ve gabın şartlarının tahakkuk etmediğini iddia etmiş olduğundan eski müdafaasına tamamen aykırı yeni bir müdafaada bulunamaz. Çünkü, bu müdafaayı tebdil veya tevsi değil, müdafaayı tağyirdir, yüksek hey'etinizin müstekar içtihadı bu merkezdedir. Meselâ senedin bedelsiz olduğunu iddia etmiş olan dâva-lı senet bedelini ödediğini iddia edemez. (Yüksek hey'etinizin 27/II/1932 T. li kararı) senet zirindeki imzayı inkâr etmiş olan dâvalı senedin sahte olduğunu iddia edemez. (Yüksek Yargıtay dördüncü hukuk dairesinin 20/12/930 tarihli kararı) görülüyorki islâh suretiyle olsa dahi husumeti kabul ve esası müdafaa etmiş olan dâvalı bundan sonra husumetin ken-disine müvecceh olmadığını iddia edemez.

IV) Hâdisede dâvalı müdafaasını esasen iki defa tebdil etmiştir. Hu-sumeti kabul ederek esas hakkında müdafaasını yaptıktan sonra tedbir kararının ittihazı üzerine 186. ıncı maddeye müstenit müdafaada bulun-muş ve sonra bu müdafaadan rücu ederek müddeabih hisse senetleri dâ-vadan evvel sattığı iddiasıyla husumet noktasından dâvanın reddini is-temiştir.

c) **ESASA GELİNCE:** Hisselerin dâvadan evvel üçüncü şahıslara devir edildiği iddiasının doğru olmadığını izah etmiştik. 16/6/944 tarihli celsede mahkeme, müddeialeyhin itirazını red ederken dâvacı vekilinin takıalar hakkındaki itirazının tetkikine mahal olmadığına karar vermiş-tir. Son celsede mahkeme eski karardan rücu ederek müdafaamızı sorma-dan husumet noktasından dâvayı red ederken bu itirazlarımızı da tetkike lüzum görmemiş ve ancak (hâdisede müddeialeyhin dâvadan evvel aksi-yonları tamamen müdahiller dâvaya dahil bulunmıyan diğer üçüncü şa-hıslara satıp teslim ettiği mübrez Noter senetleri ve ihtiyatî tedbir kara-rının infazı sırasında tanzim kılınan 25/12/943 tarihli zabıt varakası gi-bi kat'î ve kanaatbahş delillerle tahakkuk etmiştir) demekle iktifa etmiştir.

Mahkemenin kat'î ve kanaatbahş gördüğü delillerden 25/12/1943 ta-rihli zabıt varakası, tarih gösterilmeksizin hisseleri devir ettiğine dair dâvalının tedbirden kurtulmak için hilafı hakikat beyanatından ibarettir. Dâvalının iddiası hangi usulde kat'î ve kanaatbahş bir delil teşkil eder? Dâvalı dahi bunu iddiaya cesaret etmemiş ve bu vesika tarihinden dört

ay sonra 186. ıncı maddeye müsteniden dermeyan ettiği husumet itirazında hisselerin dâva tarihinden sonra satıldığını iddia etmiştir.

Mahkemenin Noter senedi telakki ettiği vesikalar celse tarihinde tanzim edilip imzası celse tarihinde notere tasdik edilen üçüncü şahsın hisseleri satın aldığı beyanını havî vesikalardır. H. U. M. K. nununun 299 uncu maddesinde (imzası ikrar veya mahkemece onun olduğuna hükmolunan gayrı resmî senet tarihi imza eden ile mirascıları hakkında muteber olur, üçüncü kimseler hakkında hüküm ifade etmez. Bir senedin kendisine ibraz olunduğu kâtibi adil veya selâhiyettar memur tarafından alelusul tasdik edilmiş ise ibraz tarihi veyahut imza edenlerden birinin vefatı tarihi veya imza etmesi imkânı maddiyi selp eden bir hâdisenin vukuu tarihi veyahut ol senedin bir muameleyi resmiye esas ittihaz kılındığı tarih üçüncü şahıslar hakkında da muteber addolunur) denilmektedir. Binaenaleyh üçüncü şahıs olan müvekkillerimiz için ancak noterin tasdik tarihi olan Nisan/944 tarihinde vesikalar hüküm ifade edip muteber addolunacağından bu vesikalar ile isbat iddiasında bulunan devir keyfiyeti Nisan/944 tarihinde, yani, dâvadan çok sonra vuku bulmuş olur.

Bununla beraber usulün 239 uncu maddesine istinad ederek müddeabihin ahara temlik iddiasının hilâfı hakikat olduğunu 10/4/944 tarihli cevabî lâyıhamızda iddia ve mezkûr lâyıhanın 3. üncü sahifesinde bunu müsbi delilleri arz ettik. Bunlar sırasıyla:

I) Temlikin vukubulduğu iddia edilen tarihten sonra müddeialeyhin malik sıfatıyla dördüncü ticaret mahkemesine müracaatla tesbiti delâil talebinde bulunmuş olması,

II) Bu tarihten bir kaç ay sonra tarafımızdan yapılan tesbiti delâil muamelesine karşı dâvalının teveccühü husumete müteallik hiç bir iddeada bulunmamış olması,

III) Bu tarihten sonra dâvalı 23/11/943 tarihli lâyıhasında müddeabih hisse senetlerinin yalnız nısfının satıldığını iddia etmesi bu suretle hisselerin nısfının o tarihe kadar satılmamış olduğu yolunda dâvalıyı ilzam eden bir ikrarın vekili tarafından sebketmiş olması.

IV) Hisselerin temliki tarihi olarak gösterilen tarihte işbu hisse senetlerinin dâvalı tarafından Osmanlı bankasına terhin edilmiş olup bu tarihten sonra yine dâvalı tarafından Bankadan istirdad edilmiş olması,

V) Ve nihayet dâvalının hisselerin sahibi sıfatıyla şirketin adî ve fevkalâde umumî hey'et içtimalarında bulunmuş ve güya kendilerine satış yapılmış olan kimselerin hiç bir zaman bu hisselerle içtimalara iştirak etmemiş olması,

VI) Yukarıda sözü geçen lâyıhanın son sahifasında mahkeme bu baptaki müdafaamızı varit görmediği taktirde dâvalıya yemin teklif ettiğimizi söyledik. Bu talebimiz hakkında bir karar verilmemiş olması, usul kanun ve adalete aykırı olduğunu söylemeğe lüzum yoktur.

d) Hisselerin dâvanın ikamesinden sonra ahara devir edildiğinin kabulü halinde H. U. M. K. nununun 186 ncı maddesi mucibince dâvamızı zarar ve ziyan dâvasına debdile veya dâvadan sarfınazarla müddeabihi temellük eden kimseye karşı dâva etmeğe mecbur olduğumuz yolundaki iddianın doğru olmadığını mahkemeye 10/4/944 tarihli lâyıhamızda izah etmiştik. Filhakika usulün 186 ncı Maddesi aynı kanunun 185 inci maddesi ile birlikte mütalâa etmek lâzımdır.

H. U. M. K. nununun 185 inci maddesine göre dâva ikamesi ile iki netice hasıl olur: a) müddei dâvasını tevsi ve tebdil edemez, b) müddei dâvasını takipten sarfınazar edemez.

Bu madde ahkâmına göre dâvanın ceryanı sırasında dâvalı müddeabihi ahara temlik etmiş ise bir an için 186 ncı maddenin mevcut olmadığını farz edersek, müddei dâvasına aynen devam etmeğe mecbur olur. Müddei, mademki müddeabih ahara temlik edilmiş, ben mümellekünlehi takip edeceğim, dâvayı hazırayı takipten sarfınazar ediyorum diyemez. Çünkü 185 inci maddeye göre müddeialeyhin rızası olmaksızın müddei dâvasını takipten sarfınazar edemez. Müddei, mademki müteabbih ahara temlik edilmiştir, ben dâvamı zarar ve ziyan dâvasına tebdil ediyorum diyemez, çünkü 185 inci maddeye göre müddeialeyhin rızası olmaksızın müddei dâvasını tevsi veya mahiyetini tebdil edemez.

Binaenaleyh 186 ncı madde hükmü mevcut olmamış olsaydı müddeabbihin üçüncü şahsa temlik edildiğini gören müddei ne mümenlekünlehi takip edebilecek ve ne de aynı müddeialeyhten aynı dâva ile zarar ve ziyan istiyebilecek, dâvasına aynen devam etmek mecburiyetinde bulunacak ve ancak ilâm istihsal ederek infazına teşebbüs ettikten sonra müddeabihin elde edilmesinin imkânsızlığının tahakkuku üzerine yeni bir dâva ile dâvalıdan zararı ziyan talep edebilecekti.

Bu mahzurları derpiş eden vazii kanun, 185 nci madde hükümlerine bir istisna vaz ederek davanın ruyeti sırasında müddeabihin temliki halinde bir hakkı hıyar bahşetmiştir. Filhakika 185 inci madde de davanın ikamesinden neticeleri gösterdikten sonra (aşağıdaki madde hükmü müstesnadır) demiş ve takip eden 186 ncı madde de 185 inci maddeye muhalif iki hüküm vaz etmiştir. Dava ikame edildikten sonra müddeabih ahara temlik edilirse müddei muhayyerdir. 186 ncı madde hükmünce davadan sarfınazar edilmek kaideten caiz olmamasına rağmen müddei davasından sarfınazar ederek müddeabihi temellük eden kimse-

ye karşı dava edebilir. Veya 185 inci madde hükmünce davanın tebdili kaideten caiz olmamasına rağmen müddei davasını zararı ziya davasına tebdil edebilir.

Bu, 185 inci madde hükümlerine muhalif olarak müddeabihin dava sırasında temliki halinde müddeiye bahşedilmiş bir hakkı hıyardır. Müddei ister bu haktan istifade eder, ister istifade etmez, müddei davaya aynen devam ederek istihsâl edeceği ilânın icraen infazı mümkün olduğunu düşünürse 186 ncı maddesiyle kendisine bahşedilen hakkı hıyardan istifade etmiyerek davasına devam eder. Filhakika icra ve iflâs kanununun 24 üncü maddesinde gösterildiği veçhile bir menkulün teslimine dair olan ilâmın infazı sırasında ukulün aynı mahkûmünaleyhin elinde bulunması şart olmayıp misli yedinde bulunursa elinden zorla alınıp alacaklıya verildiği gibi misli dahi borçlunun dinde bulunmadığı taktirde diğeri icra memurluğunca taktir olunarak haczen tahsil olunur. Bu itibarla müddeabihin temliki halinde dahi ilâmın infazı sırasında mislinin borçlunun yedinde bulunacağını veya değerinin o tarihte kendisinden tahsili mümkün olacağını düşünen müddei usulün 186 ncı maddesinin kendisine bahşedilen haktan istifade etmiyerek davasına aynen devam etmekte muhtar olacağından şüphe edilemez.

Hüsnüniyet kaidelerine muhalif olarak davanın rüyeti sırasında müddeabihi elinden çıkarmış bulunan müddealeyhin, kendi haksız fiilinden istifade ederek, müddeiyi davasını tebdile veya davasından sarfınazar etmeğe icbar edebileceği tasavvur edilemez. Bu hak müddeialeyhe değil, müddeiye bahşedilmiştir.

Binaenaleyh farzı muhal olarak davamızın müddeabihini teşkil eden hisse senetlerinin ahara temlik edildiği doğru olmuş olsaydı dahi bu sebeple 186 ncı madde hükmünden istifade hakkı müvekkillerimize ait olacağından bu haktan istifade edip etmemek ve istifade zamanını tayin etmek müvekkillerimize aittir. Müddeialeyh 186 ncı maddeye müsteniden bir talepte bulunarak davacıyı davasını tebdile davet edebilmesini mahkemeden istemek hakkını haiz değildir.

HÜLASA:

1 — Müvekkillerimizin fevkalâde müzayıkalı bir zamanda davalıya satılan 2000 hissesenedi hakkındaki satış akdinin gabınla muallel olduğundan feshile hisse senetlerinin müvekkillerimize iadesini talep ve dava ettik.

2 — Davalı evvelâ iptidaî itirazları dermeyan ederek sonradan esasa ait müdafaasını bildirmiş ve gabın şartlarının mevcut olmadığı iddiasiyle davanın reddini istemiştir.

3 — Tahkikat hakimi iki tarafın irae ettiği delilleri tetkik etmiş, iki tarafın gösterdiği şahitler istima edilmiş, ivazların tayini keyfiyeti ehlivukufa havale ve rapor istihsâl edilmiştir.

4 — Mucibi tahkik bir cihet kalmadığı bir sırada davalı müddebih hisse senetlerini davadan sonra ahara temlik ettiği iddiasiyle usulen 186 ncı maddesine müsteniden husumet itirazında bulunmuş, bu itirazın tetkiki için muayyen olan celsede, celse tarihinde tasdik edilmiş vesikalarla gûya hisseleri davadan evvel devir etmiş olduğundan davanın husumet noktasından reddini istemiştir.

5 — H. U. M. K. nununun 202 nci maddesine istinatla davalının müdafaasını tevsia muvafakat etmediğimizi, mübrez vesaik H.U.M.K. nununun 299 uncu maddesi mucibince ancak Noterce tasdik edildikleri tarihte üçüncü şahıs olan müvekkillerimiz için muteber sayılabileceğini usulen 186 ncı maddesinin davalıya değil, davacıya bir hakkı hıyar bahşettiğini izah ve icabında hisselerin davalının elinden çıkmadığı yolunda davalıya yemin teklif eder olduğumuzu izah ettik.

6 — Mahkeme, davalının husumet itirazını reddetmiş ve islâh yolu ile davalı bu itirazı tekrar etmiş olduğundan tekrar reddetmiştir.

7 — Nihaî kararda mahkeme, husumet itirazını âmme intizamına taallûku hasebiyle re'sen nazara alınabileceği bu itibarla evvelce verilen ara kararından rücu etmeyi ekseriyetle kanunî ve vicdanî bir vazife addettiği ve hisselerin dâvadan evvel devir keyfiyetinin mübrez senetleriyle sübut bulduğu esbabı mucibesiyle evvelce müttehaz kararı kaldırarak ademi teveccühü husumet noktasından davamızı reddetmiştir.

8 — Karar, aşağıda yazılı sebeplerden dolayı usul kanun ve adalete aykırıdır:

a) H.U.M.K. nununun 73 üncü maddesine göre mahkeme husumet itirazın rücu etmesi icap ederken bundan zuhul edilerek bizi bir emri vamızı istima etmesi icap ederken bundan zuhul edilerek bizi bir emri vaki karşısında bulundurmuş olması usulen aykırıdır.

b) H.U.M.K. nununun 75 inci maddesine aykırı olarak mahkeme re'sen husumete rücu etmiş olması, muhalifi usul ve müstelzimi nakızdır her ne kadar mahkeme husumet itirazının intizamı âmmeye taallûk etmesi hasebiyle re'sen nazara alınabileceğini ileri sürmüş ise de intizamı âmmeye taallûk eden hususlar vazife meselesi ile aile hukuku ve gayri menkul hukuku olup abı iddiası ile akdın feshi ve hisselerin iadesi talebi davasının bu kategoriye girmiyeceği aşikârdır.

Mahkemenin misal olarak gösterdiği Dolmabahçe sarayının mu-

hayyel davası bilâkis gayri menkule taallûku itibariyle âmme intizamına dokunan bir dâva olduğundan hâdisemizle kabili kıyas olmadığı zahiridir.

c) H.U.M.K. nununun 202 nci maddesine göre davalı davacının davasına cevap verdikten sonra müdafaa sebeplerini tevsi veya tebdil edemiyeceğinden tahkikatın tekemmülü ve dosyanın hey'ete sevki lâzımgeldiği sırada dermeyan edilen husumet itirazının reddi zarurî idi.

d) Husumet itirazı islâh yolu ile tekrar edilmiş ise de mahkemenin 16.7.944 tarihli kararında gösterildiği veçhile halledilmiş bir def'in islâh yolu ile tekrar edilmesine mahal olmamasına, usulün 84 üncü maddesi hükmünce iki taraftan her biri usule müteallik olarak yaptığı muameleyi islâh edilip hasmın değiştirilmesine müncer olacak şekilde müdafaasını tedbil ve tağyir edemiyeceğine göre islâh talebinin reddi zarurî idi.

e) Mahkeme nihaî kararını esbabı mucibesinde, müddeabihin temliki halinde davaya aynen devamı taktirinde sadır olacak hükmün infaz kabiliyeti olmıyacağına işaret etmiş ise de, icra ve iflâs kanununun 3 üncü maddesinde borçluya mahkûmünbihin teslimi yolunda icra emrinin tebliğ edileceği kayıt edildikten sonra borçlunun bu emri tutmadığı taktirde hükmolunan menkul, veya misli yedinde bulunursa elinden zorla alınacağı ve bulunmazsa değerinin haczen tahsil edileceği gösterilmesine göre müddeabihin dava ikamesinden evvel veya sonra ahara temliki halinde dahi sadır olacak kararın mahkûmünbihin, yoksa mislinin veya değerinin mahkûmünaleyhten alınmak suretiyle infaz kabiliyeti olduğu zahiridir.

f) Mahkeme nihaî kararın mucip sebepleri meyanında dâvanın bir ayın dâvası olduğunu göstermiş ise de fıkrayı hükmiyede dâva bir feshi akit dâvası olduğunu kabul etmiş ve bu feshi akit davasında akidin hasım ittihazı zarurî bulunmuş olduğundan ayın dâvalarına müteallik mahkemenin mülâhazası varit olmuş olsaydı dahi yine gabınla muallel olan aktin feshile mebiin iadesi talebinden ibaret olan bir dâvadan evvel emirde gabın iddiasının tahakkuku lâzımgelmesine göre gabınla muallel akti yapan kimsenin hasım ittihazı zaruridir.

g) Mahkeme, hisselerin davadan evvel temlik edildiği mübrez noter senetleri ve 25.12.943 tarihli zabıt varakası ile tahakkuk ettiğini kabul etmiş ise de mevzuubahis zabıt varakası davalının bir beyanından ibaret olmasına ve noter senetleri ise davadan çok sonra mahkemeye ibraz edildikleri isede notere tasdik ettirilmiş bulunmalarına ve H.U. M. K. nununun 299 uncu maddesinde bir vesikanın tarihi ancak tarafları ilzam edip üçüncü kimseler hakkında hüküm ifade etmiyeceği ve

ıncak noterce tasdik edildiği tarihte üçüncü şahıslar hakkında muteber ıddolunacağı musarrah bulunmasına göre bu vesikalar ancak o tarihte nüvekkilim hakkında hüküm ifade etmesi ve bununla beraber temlik ddiasının hilâfı hakikat olduğunu müsbit olarak tarafımızdan irae e- lilen delillerin tetkik edilmemesi ve nihayet davalıya yemin teklif edil- liği halde davalının tahlif edilmemiş olması, muhalifi kanun ve müstel- imi nakızdır.

h) Davalının istinat ettiği H. U. M. K. nununun 186 ncı maddesinin lâvalıya değil, dâvacıya bir hakkı hıyar bahşetmiş olduğundan bu mad- le mucibince müddeabihin temliki hâlinde davayı zararı ziyana çevirip evirmemek müddeinin bir hakkı olduğundan nazara alınmamış olması e nihayet bu babtaki müdafaamızın varit görülmediği taktirde 186 cı nadde mucibince icap eder muameleyi yapmak üzere keyfiyetin tarafı- nıza tefhimini talep etmiş olduğumuz halde bu baptaki talebimiz tama- nen meskût geçilmiş olması, muhalifi usul ve kanundur.

B — ESASA TAALLÛK EDEN KARAR HAKKINDA:

Dâvamızın hüküm altına alınması için ivazlar arasında açık nisbet- izliğin, müvekkillerimizin müzayıka halinin, müzayıkanın satışa âmil luşunun tahakkuku lâzım idi. Bu bapta tarafların iddia ve müdafaası eticesinde Mahkeme 12.3.945 tarihinde ittihaz ettiği ara karariyle yal- ız hisselerin değerini tayin eden ehlivukuf raporunun ikmaline lüzum ördüğü halde son celsede mahkeme, cereyanı muhakemeye aykırı ola- ak ivazlar arasında nisbetsizlik olmadığına, müvekkillerimizin müza- ıkada bulunmadıklarına ve binnetice müzayıkanın satışa âmil olmadı- ına karar vermiştir. Kararın bu kısmı da usul, kanun ve adalete tama- nen aykırıdır.

I — İVAZLAR ARASINDAKİ NİSBETSİZLİK:

a) Mahkeme kararında ivazlar arasında açık bir nisbetsizlik mev- ut olmadığı davalının şahitlerinin ifadeleri ve bilirkişi raporları ile ta- akkuk ettiğini 26.10.943 tarihli ehlivukuf raporuna göre açık bir nis- etsizlik mevcut olmakla beraber bu raporun 29.2.945, 15.3.946 ve 6.9.948 tarihli raporlarla cerh edildiği ve bu raporlara karşı yapılan tirazların gayrı varit olduğu, satılan aksiyonların değerlerinin fabri- anın bina ve makinelerinin kıymetlerine istinaden değil, satıldıkları arihteki alım satım rayiçlerine dayanan ticarî kıymetlerine müsteni- en tesbiti lâzım geldiği ve satış tarihinde varlık vergisi dolayısiyle te- avüldeki para miktarının ve müesseselerin iştira kabiliyetlerinin bir ayli azaldığı cihetle ivazlar arasında nisbetsizlik bulunmadığı ve ikin-

ci rapor birinci raporun devamı olmasına ve birinci rapor ikinci rapor-lâ iptal edilmiş bulunmasına ve muhalif kalan ehlivukuf Fuat Baban'ın raporu ise mahkemenin kanaatini temin edememesine ve son ehlivukuf'da ticaret âleminde tanınmış bilgili, bitaraf ve iyiniyet sahibi zevattan olmalarına binaen mübayin raporların telifi cihetine gidilmesine mahal olmadığına karar vermiştir.

b) Yüksek hey'etinizin müstekar bir içtihadı mevcuttur. H. U. M. K. nunun hükümlerine göre ehlivukuf raporunun taktiri mahkemeye ait ise de mahkeme, rapora karşı dermeyan edilen itirazları esbabı mucibe beyaniyle redde mecbur olduğu gibi birbirini tamamiyle zıt mütalâala-rı ihtiva eden iki rapor arasındaki mübayenetin fen ve ihtisas dairesin-de halli icap ettiğinden iki ehlivukuf raporu arasındaki ihtilâfın halli ve raporların te'lifi için keyfiyetin yeniden ehlivukufa havale edilmesi icap ederken bundan zuhul edilmiş olması muhalifi usul ve müstelzimi nakızdır.

Yüksek hey'etinizce muhtelif tarihlerde ittihaz buyurulmuş olan 16.5.944 tarih ve 943/1404-1242, 26.2.945 tarih ve 945/229-470 ve 17.3.945 tarih ve 944/137-650 sayılı üç kararının suretlerini bağlı olarak taktim ediyoruz. Her üçünde yüksek hey'etiniz mütenakız bulunan iki ehlivukuf raporlarının telifi cihetine gidilmemiş olması müstelzimi na-kız görülmüştür.

c) Ekalliytte kalan mahkeme âzasının muhalefet şerhinde açık su-rette izah edildiği veçhile (nisbetsizlik akdin in'ikadı tarihinde satış be-deli ile mebiin hakikî kıymeti arasındaki farktır. Akit tarihindeki me-biin hakikî kıymeti fiyat üzerinde tesir eden bilumum ihtimal ve ana-sır ve işin değeri vüsati, emniyeti, vadettiği inkişafı, kâr ve yahut za-rarı kül hâlinde nazarı itibara alınmak suretiyle tayin edilir. Satış fi-yatı malûm olduğuna göre mahkeme, ehlivukuf marifetiyle mebiin sa-tış tarihindeki hakikî değerinin neden ibaret bulunduğunu tesbit etti-rir. Bu tetkikat neticesinde şayet ivazlar arasında bir nisbetsizlik bu-lunduğu tezahür ederse bu nisbetsizliğin açık olup olmadığının taktiri hu-kukî bir mesele olmak itibariyle mahkemenin vazifesi cümlesindendir. Hâdisemizde satış tarihindeki aksiyonların hakikî kıymetlerini tayin eden iki ayrı ehlivukuf raporu mevcuttur. Bu raporlarda birincisi tes-bit zımnında yapılmış tetkikat neticesini muhtevi 26 İkinciteşrin 945 tarihli ve bunun mucip sebeplerini bildiren 9.3.945 tarihlisidir. İkincisi birinci heyetin ihsası rey etmiş olması münasebetiyle reddini müteakip 11.1.946 tarihli ara kararındaki yazılı salâhiyetle tavzif edilen ikinci ehlivukuf heyetinin tanzim ettiği 15.3.948 tarihli raporudur. Birinci ra-porda 4000 adet hisse senedinden ibaret bulunan Mensucat Santral A.

nonim şirketinin satış tarihi olan 27.1.943 tarihindeki fabrika, bina, makine kıymetleri nazara alınarak şirketin tahakkuk eden aktifine göre bir hisse senedinin 587 lira maddî ve ticarî kıymette olduğu, ikinci ehlivukuf raporunda ise aksiyonların normal ve ticarî bir değerle satılmış olduğu bildirilmektedir.

Böylece mahkeme birbirlerinden tamamiyle farklı iki rapor müvacehesindedir. Bu mübayenetin raporların tetkikinden tebarüz eden sebebi ehlivukuf heyetlerinin aksiyonlara izafe edilen hakikî kıymeti tesbit ederlerken nazarı itibara aldıkları anasırın ayrı bulunmalarından münbaistir. Demek oluyor ki, evvel emirde satış tarihindeki aksiyonların hakikî değerlerinin neden ibaret bulunduğunu anlaşılabilmesi için bu iki rapor arasındaki mübayenetin bertaraf edilmesi lâzımdır).

İşte yüksek heyetinizin müstekar içtihadına uygun olan bu yol tutulmamış, taban tabana zıt olan iki rapordan ikincisinin tercih etmek ve mübayenetin telifi cihetine gitmemek için mahkeme, kâh ikinci rapor birinci raporun devamı olduğu, kâh ikinci raporla birinci raporun iptal edilmiş olduğu gibi diğerini mütenakız sebeplerle, kâh birinci raporun esbabı mucibeden arî olduğu beyan suretiyle, karar dairesinde dosyaya vaz edilmiş olan birinci rapora ait hesapları ve birinci raporun mahkemece iptal edilmediği açık surette ve kararla tesbit edildiği hususu ihmal etmiştir.

d) Usule bu derecede açık bir muhalefet karşısında esasın tetkikine mahal kalmıyacağı zannındayız. Bununla beraber yüksek hey'etinizin kanaatini takviye için bu baptaki mahkemenin cereyanını ve tarafların mahkemenin cereyanı sırasında üzerinde ittifak ettikleri ve etmedikleri noktaları hülâsa etmek faidelidir.

Ehlivukuf raporuna itiraz eden müddeialeyh vekilleri, hisse senetleri bedelinin ne şekilde tayin edileceğini gösteren profesörlerden aldıkları bir mütalâaname ibraz etmişlerdir ki, bu mütalâaname bundan evvel hasseten 28.10.943 tarihli lâyıhamızda hisse senetleri bedelinin tayini için gösterdiğimiz hususatı aynen tekrar etmiştir. Mütalâanemede aynen (bir anonim şirket aksiyonunun kıymeti yalnız o şirketin sermayesi ile ihtiyat akçesinin mecmuu üzerinden - maddî kıymet - hesap edilemez. Sermaye ile ihtiyat akçesinin mecmuunu teşkil eden bu maddî kıymet senelik bilânço tanzim edilmek suretiyle bütün hesap senesi zarfında sabit kalır. Fakat bir aksiyonun kıymeti her gün temevvüçlere tabidir ve aksiyonun bu kıymeti aksiyon piyasasında müessesenin muhtemel verim nisbetleri göz önünde tutularak teşekkül eder) (aksiyonların kıymet taktiri bütün hali hazır ve istikbaldeki kâr ve zarar ihtimalleri göz önünde tutularak vukubulur. Şüphe yoktur ki, bir müesse-

senin maddî varlığı - yani arazi, bina, makineler, ham maddeler - gerek teşebbüs kurucu masrafları ,gerek günlük piyasa kıymetleri veya teşebbüsü yeniden tedarik için istikbalde ihtiyar edilecek masraflar kıymet takdirinde nazarı itibara almak lâzımdır) denilmektedir.

Kanunumuzun me'hazı İsviçre kanunu olmasına göre İsviçre resmî makamlarınca Kote olmıyan hisse senetlerine ne suretle kıymet takdir edildiğini gösteren bir vesikada tarafımızdan mahkemeye verilmiştir. Bu vesikada aynen (Federal maliye) başlıca geçmiş zaman randımanı ile inzimamen açık veya gizli ihtiyatları nazarı itibara alan bir usul intihap etmiştir. Federal mahkemesi Borsaya ithal edilmemiş bir tahvilin satışını zor görür ve bu itibarla başa baş haklı göstermek için randımanın en az % de 6 ya baliğ olması icap ettiğini düşünür. Bu suretle % de 9 temettü veren bir tahvil kendi itibarî kıymetinin % de 150 si. değerinde tahmin olunur. Bu tahmine federal maliyesince esas kıymet denir ve bilahara safi kârın daha fazla bir temettü haklı gösterdiği yahut görülen veya görülmeyen ihtiyatlar sureti mahsusada yüksek olduğu zaman bu kıymet arttırılır. Buna mukabil bâzı hâllerde ezcümle ihtiyatlar ve itfa akçeleri gayri kâfi göründüğü veyahut son temettü bir istisna teşkil ettiği zaman bu kıymet indirilir). (Cenevre maliyesinin usulüne göre malî kıymet randıman kıymeti ile hakikî kıymet arasındaki vasatiden ibaret kalmaktadır. Randıman kıymeti nakit temettü üzerinde değil, bir sene yerine üç sene temettü nazarı itibara almak suretiyle elde edilmesi mümkün olan temettüe istinat edecektir. Hakikî tesmiye olunan kıymete gelince bu kıymet safi servet miktarının hisse senedi adedi ile taksim etmekle elde edilecektir) denilmektedir.

Gerek hasmımızın ibraz ettiği husuŝî mütalâaname, gerekse takdim ettiğimiz İsviçre resmî makamatının taktir usulünü gösteren vesika münderecatı hülâsa edilirse: hisse senedi kıymetinin tayininde yalnız maddî varlık değil, aynı zamanda manevî varlık, yani istikbalde vukuu muhtemel hâdiseler dolayısiyle gelirin inip çıkması ihtimalleri ve hissenin verim nisbetinin nazara alınması lâzım geldiği tahakkuk eder. Mahkemenin iptal edilmiş nazariyle baktığı birinci ehlivukufun raporunda ehlivukuf fabrikada ve piyasada tetkikat yapmak ve bu itibarla maddî (yani fabrikanın kıymeti) ve ticarî (yani piyasa vaziyeti) ne göre kıymet taktir suretiyle satılan ve nısıf fabrikayı temsil eden aksiyonların hâdise tarihindeki kıymetleri 1.174.000 lira olarak taktir etmiştir. Bu rakama varmak için yaptığı hesapları raporuna rabtetmiş olmakla beraber raporun mucip sebeplerinin izahı yolunda mahkemece ittihaz edilen karara ittibaen bu baptaki hesaplar mahkemeye verilmiş ve bunlar halen dosya içinde mahfuz bulunmuştur.

Hisse senetleri ivazının tayinine esas maddî ve manevî vaziyetleri

mahkemeye sunduğumuz 28.10.943 tarihli lâyıhamızda bertafsil izah etmiştik. Fabrikanın arsası 35.000 metre mürabbaıdır. 8000 metre üzerinde modern inşa edilmiş binası, 124 adet makinesi vardır. Fabrika civarında mevcut arsaların kıymeti yüksektir. Yalnız makinelerin kıymeti montaj ve tesisatla 1.000.000 lirayı mütecavizdir. Satış tarihinde fabrikada mamul 800.000 lira mal vardı ki, yalnız bu malların nısfı bize verilen bedele tekabül etmektedir. Fabrika tam randımanla çalışmakta, ipliği mutedil fiyatla Sümerbanktan temin etmekte, malî resmî dairelere satmakta olduğu gibi o sıradaki vaziyet dolayısiyle ve hattâ halen hariçten makine ve mütehassıs getirerek fabrikaya rekabet etmek imkânı da mevcut değildir.

Hisselerin gelir vaziyetine gelince: Şirket Eylûl 942 tarihinde teşekkül etmiş ve 942 senesinde 3 aylık faaliyeti neticesinde tanzim edilen bilânçoya göre vergi tediyesinden sonra 215.000 lira ve 943 senesinde 1.300.000 lira safi kâr temin etmiştir. Bu vaziyette hisseler bir senelik gelirlerinden az bir bedelle satılmıştır. Buna yakın bir misal olarak senevî 7 lira faiz getiren hazine tahvilinin 5 lira bedelle satılabileceği tasavvur edilsin.

Bahusus ki taraflar arasında bir centilmen anlaşması mevcut idi ve bu anlaşmada hisse senetleri kıymetinin son sene kârının on mislini almak suretiyle hesap ve tesbit edileceği gösterilmekle taraflar hisse senetlerinin tahminen 4.000.000 liradan fazla kıymette olduğunu açık surette göstermişlerdir.

Bu suretle iki taraf hisse senetlerine kıymet taktiri hususunda muayyen noktalarda ittifak etmişlerdir. Hisse senedi bedelinin tayini için bir taraftan maddî kıymete diğer taraftan ticarî kıymete bakmak lâzımdır. Maddî kıymet hisselerin temsil ettiği fabrikanın kıymetinin tesbiti suretiyle bulunur. Ticarî kıymet hisselerin mazide getirdikleri irat ile istikbalde getirmeleri melhuz olan irat göz önünde tutularak tesbit edilir. Taraflar bu noktalarda ittifak etmelerine rağmen ikinci ehlivukuf raporu bu esaslardan tamamen ayrılmıştır.

e) Son ehlivukuf raporuna itiraz ederek ehlivukufun kendisine verilen bilânço neticelerini değiştirmek suretiyle rapor verdiğini maddî delillerle izah ettik. Filhakika ehlivukufun talebiyle tevdi edilen 13 seneye ait bilânçolar iki tarafın imzasını taşıyan ve müttefikan maliyeye verilerek onlara müsteniden vergi tarh edilmiş olmak itibariyle iki tarafı ilzam eden vesikalardır. Bu bilânçolarda kârın seneden seneye yükseldiği görüldüğünden başka esasen 13 senelik kâr 2.500.000 liraya baliğ olmuş iken ve bu itibarla vasatî olarak senevî 200.000 lira kâr bıraktığının kabulü zarurî iken ehlivukuflar 14.10.946 tarihli lâyıhamızda gösterilen ağır bir maddî hata ile 13 senelik kârı 300.000 liraya

indirmişlerdir. Bu baptaki vaki tetkikat talebimiz mucip sebep gösterilmeksizin reddedilmiştir.

Binaenaleyh satış tarihi olan 27.1.943 tarihinde mensucat santral fabrikasının nısfını temsil eden 2000 hisse senedi kıymetinin iki tarafın üzerinde ittifak ettiği esaslar veçhile tesbiti icap ederken buna muhalif olan son ehlivukuf raporu nazara alınarak biri diğerine tamamen mütenakız iki raporun telifi cihetine gidilmemiş olması, muhalifi usul ve kanun ve müstelzimi nakızdır.

2 — MÜZAYAKA MESELESİ:

Satış tarihinde davacıların 495.000 lira değerinde bir morfin fabrikası ile mecmu kıymetleri yüzbinlerce lirayı aşan Kadıköy ve Pendikte müteaddit emlâk, apartıman ve arsalarına mutasarrıf bulundukları ve halen büyükadada, kadıköy ve boğazda mükellef binalarda refah içinde yaşamakta olduklarının tesbiti delâıl raporu, tapu kayıtları ve şahitlerin ifadeleriyle tahakkuk ettiğinden müzayıka unsurunun hâdisede mevcut olmadığına mahkeme karar vermiştir.

Mahkeme, müzayıka halinin tarifinde hata etmiş ve diğer tarafın ikame ettiği, deliller hakkındaki müdafaamızı tamamen meskût geçmiştir.

1 — Bir kimsenin müzayıkada bulunması o kimsenin muayyen bir tarihe kadar muayyen bir meblâğa ihtiyacı olması, bu meblâğa tekabül edecek nakit veya nakit hükmünde mevcut bulunmaması, ihtiyacı olduğu parayı (muayyen tarihe kadar tedarik etmediği takdirde kuvvetli bir müeyyide ve tazyik altında kalması demektir.

Varlık vergisi kanununa tevfikan müvekkilimiz namına 842.000 lira tarh edildiğini bu lâyihanın başında müfredatı ile izah tahkikat sırasında subut sebeplerini de arz ettik.

Mahkemeye verdiğimiz müteaddit lâyihalarda müvekkillerimizin o sırada bu paranın tediyesini mümkün kılacak nakitleri veya nakit hükmünde mal ve alacakları olmadığını izah ve isbat ettik. Mahkemenin kararında zikrettiğimiz rakkamların hiç bir esasa istinat etmiyeceğini aşağıda izah edeceğiz. Maamafih bu rakkamlar doğru bulunmuş olsaydı dahi bu gayri menkullerin kanunun, verginin tediyesi için tayin ettiği 15 gün içinde nakde tahvili mümkün olamıyacağından ve müzayakanın tahakkuku için şart sefalet ve sefaletin devam ve temadisi değil, aktin icrası sırasında megbunun ihtiyacı olduğu paranın tediyesini mümkün kılacak nakdi veya nkit hükmünde emvali bulunması demek olduğundan yine müzayıka hali mevcut idi.

Varlık vergisi kanununa göre borçlarını kanunî müddet içinde tediye etmiyen mükeleflerin emvali haciz edilerek kendilerinin çalışma kampına

sevk edileceği ve borçları tediye edilinciye kadar çalıştırılacağı, kanunda sayılan akrabalarının emval ve eşyasının dahi hacız ve furuht edileceği gösterilmiş ve filhakika tediye müddeti geçince müvekkillerimizin ev ve yazıhane eşyası hacız edilerek mühürlenmiş, kendileri tevkif edilmiş ve Aşkaleye sevk edilmek üzere toplanma kampına götürülmüştür.

Bu suretle muayyen meblâğa ihtiyaç, bu meblâğa tekabül edecek nakdin fıkdanı, tazyik teşkil eden müeyyidelerin mevcudiyeti ve binnetice müzayıka halinin vücudu tahakkuk etmiştir.

2 — Mahkemenin istinat ettiği ehlivukuf raporu, davanın derdesti rüyet bulunduğu bir sırada selâhiyattar olmıyan ve davanın derdesti rüyet bulunduğunu bilmiyen bir mahkemeden gıyabımızda istihsâl edilmekle medarı hüküm olamıyacağı gibi raporda ve mahkeme kararında müvekkillerimize ait olmak üzere gösterilen gayrı menkullerden:

a) Pendikteki arsa Bedi Taranto'nun varlık vergisi borcundan dolayı haczedilerek satılmıştır. Kiraren lâyıhamızda arzettiğimiz bu hususun tahkiki için tapu sicil muhafızlığına tezkere yazılması zarurî iken bundan zuhul edilmiştir.

b) Büyükadadaki köşkün müvekkillerimize ait olmadığını söyledik, bu noktada tetkik edilmemiştir.

c) Kadıköydeki gayrı menkulün 20.000 lira için ipotekli bulunduğu ve ancak nısıf hissesinin müvekkillerimize ait olduğu ve bu itibarla davasının iddiası veçhile dahi 20.000 liralık bir mevcudu ifade etmiyeceği tarafımızdan beyanedilmiş iken bu cihetin tesbitinden de zuhül edilmiştir.

d) Eyüpteki Afyon fabrikasının yalnız binası müvekkilimize ait olup afyonun hükümetçe inhisar altına alınması dolayısiyle 10 senedenberi satmak çareleri arandığı halde imkân bulunamadığı bizzat davalının talebi ile istima edilen Abdürrahman Agaoğlu (bu fabrikanın alınması üzerine görüşme bir iki senedenberi devam ediyordu ve neticede bir anlaşma hasıl olmadı) ve şahit Ali Malta (Tarantolar... bu mezkûr afyon fabrikası 10 senedenberi muattal bir halde duruyordu) ve talebimizle istima edilen Türk Hava Kurumu İstanbul satın alma komisyonu azasından Münür Bingöl (varlık vergisi çıktığı zaman Tarantonun fabrikayı almaları için müracaatta bulunduğunu ve fakat satmağa muvaffak olamadığını, evvelce makiraların bir kısmı için 100.000 ve malzemenin bir kısmı için de 33.000 lira istediğini, bütün fabrika için 400.000 lira talep ettiğini, bu fiyatın 941 senesi fiyatı olduğunu, varlık vergisi çıktığı zaman daha müsait bir fiyatla satabileceğini teklif etmişse de Tayyare fabrikası almadığını) ifade etmiştir.

Bütün bu ifadelerden çıkan netice şudur: Fabrika afyon fabrikası

olmak itbariyle 10 senedenberi muattal olup zaman zaman satılmasına çalışılmış ve muvaffak olunamamıştır. Varlıktan evvel fiyatların yüksek olduğu sırada bina ve âlet için 450.000 lira istendiği halde bu parayı veren bulunmamış ve varlık vergisi çıkınca Taranto'nun ötedenberi müzakeratta bulunduğu Türk Hava Kurumuna müracaatla fiyatları kırmağa rıza göstermiş olmasına rağmen yine fabrikayı satmağa muvaffak olamamıştır.

Şayanıkayıttır ki ivazlar arasında nisbetsizlik olmadığını kabul için (varlık vergisi dolayısiyle tedavüldeki para miktarının ve müesseselerin iştira kabiliyetlerinin bir hayli azaldığı) mucip sebebini ileri süren mahkeme, müvekkilimizin servetine kıymet biçmek için bunu nazara almamıştır.

3 — Dâvalının talebiyle istima edilen İş bankası eski müdürlerinden Enver Bakırcı müvekkillerimizin bankaya üç defa müracaat ettikleri halde malları kâfi görülmediğinden kredi almağa muvaffak olamadıklarını ifade etmek suretiyle müvekkillerimizin para tedarik ve borçlarını tediye etmek için ellerinden geleni yaptıkları ve o sırada borçlarını tediye değil, kredi temini dahi malî vaziyetlerinin müsbet olmadığını davalının hayalinde gördüğü servetin ufak bir kredi teminine dahi bankaca müsait görülmediğini ve binnetice müvekkillerimizin hali müzayıkada bulunduklarını teyit etmiştir.

3 — MÜZAYAKANIN SATIŞA ÂMİL OLMUŞ OLMASI:

Mahkeme hisselerinden yüksek fiyat teklif eden davalıya memnuniyetle satıldığı davalının şahitlerinin ifadeleriyle tahakkuk ettiği, davacının şahitlerinin ifadeleri kanaatbahş olmadığı, dâvalının nısıf hissesine malik bulunduğu gayrı menkulün diğer nisfını bedeli mukabilinde temellük etmek istemesinin vazii kanunca da şüf'a hakkı tanınmak sureti ile himaye edildiği ve binnetice müzayakanın satışa âmil olmuş olmadığına karar vermiştir.

1 — Bu mucip sebepleri cerh etmeden evvel kararın tenakuzlarına işaret etmek isteriz:

a) Hisselere kıymet taktir etmek lâzım geldikte hisselerin fabrika binası ile hiç alâkası olamıyacağını kabul eden ve bu esaslara müstenit ilk rapora yok nazariyle bakan mahkeme, davalının bu hisselerin başkasına geçmesine mümanaat etmiş olmasının, nihayet ortada bir gayrı menkulün nısıf hissesi hakkında şü'fa hakkının istimali muvzuubahs olduğundan, muhik olduğuna karar vermiştir.

b) Dâvalının iddiasına muhalif olarak şahit Moris Şayo'nun masum olduğu Millî Korunma mahkemesinin beraat karariyle tahakkuk etmişken Şayo'nun kötü niyet sahibi bir vatandaş olduğunun millî korunma mahkemesi karariyle anlaşıldığından ifadesinin kanaatbahş görülmediğine karar veren mahkemenin nazarında ayni millî korunma mahkemesinde takibatı halen derdest bulunan davaların şahidi Malta'nın şahadeti muteber ve ifadesi kanaatbahş olmuştur.

c) Davacıların milyonlarca liraya çıkan servete malik bulunduklarından müzayaka halinin mevcut olmadığını kabul eden mahkeme dâvacılara aksiyonları satmağa sevkeden müddeialeyh olmayıp tarh olunan varlık vergisi olduğunu ayni kararda kabul etmiştir. Davacıların milyonlara çıkan serveti varsa varlık vergisi kanunu hisselerin satışına nasıl âmil olmuştur?.

d) (Oğlu dâvacıların vekili olan avukat İsak Sages'in şahadetine gelince) demek suretiyle ifadesinin sıhhati hakkında şüphe izhar eden mahkeme, dâvalının talebi ile istima edilen şahitlerin dâvalının akrabaları olmasına rağmen ifadelerini aynen kabul etmiştir.

e) İlk tayın edilen üç ehlivukuftan ikisi mensucat fabrikası sahibi ve biri bu gibi mensucat makinaları fabrikalarını temsil eden bir tüccar ve üçü de bu işlerde ihtisas sahipleri oldukları halde birinci hey'ete tercihan mahkeme bir deri tüccarı, bir tütün tüccarı ve bir banka müdüründen mürekkep ikinci ehlivukuf hey'etini mütehassıs telâkki etmiştir.

2 — Mahkeme, gabnın kanunî şartları lâyikiyle tesbit ve ikame ettiğimiz delilleri kat'iyen tetkik etmemiştir.

a) Gabnın tahakkuku için açık nisbetsizlik ve müzayıka kâfi olmayıp her iki şartın içtimaı suretiyle müzayıkanın satışa âmil olmuş olması, yâni mahakim ve müelliflerin gösterdikleri lüzum veçhile alanın müzayıka vukufu bulunup bulunmadığının tetkiki lâzımdır.

Satışın müzayıkadan kurtulmak gayesiyle yapıldığı müvekkillerimizin kampta bulundukları sırada ve Aşkaleye sevkedildikleri gün yapılması, davalının istediği vekâletnamenin tanzimi için noterin kampa kadar gelmiş olması, paranın doğrudan doğruya varlığa yatırılmış olması, verilen para varlığa kâfi gelmemiş olduğundan satışın yapılabilmesi için davalının bakıyye kalan 80.000 lirayı ipotek mukabilinde ilâveye mecbur kalması ile sabittir.

Mahkeme verdiğimiz lâyihalarda hasmımızın şerikimiz olmak itibariyle ötedenberi malî vaziyetimizin malûmu bulunduğunu izah ettik. Müvekkillerimizin yazıhane ve eşyasının haczedilerek kendilerinin toplanma kampına alındığı, o sırada bütün gazetelerde yazıldığı gibi esasen hisse

bedelleri doğrudan doğruya davalı tarafından yatırılmış ve hasım mızayıkamızdan malûmattar bulunduklarını da iddia etmiş değillerdir.

b) Lâyihamızda Halil Ali Bezmen'in ne derecede suiniyetle hareket ettiğini izah ettik. Ta şerikin limitetten Anonime ifrağından evvel müekkillerimizin şirkete borçları olduğunu bahane ederek Limited şirketin akdettiği umumî içtimada müvekkillerimizin borçlarını sene nihayetine kadar itfa edemedikleri surette hisselerini hasımlarımıza devre mecbur kalacaklarını karar altına aldırmıştır. Şirketin Limitedden Anonime ifrağı sırasında guruplardan biri hisselerini satmak istediği takdirde evvelâ bunu diğer guruba teklif edeceğini, anlaşma ile son sene kârının 10 misli olarak tesbit edilen bedeli vermeğe diğer grubun razı olmadığı takdirde dahi müşterinin vereceği bedelin evvelâ kendisine ihbar edileceği ve müsavi bedelle kendisinin tercih edileceği, imza ettirdiği bir centilmen yâni namuslu adam anlaşmasında tesbit ettirdi. Varlık vergisinin tarhı sırasında ve müvekkillerimizin kampa sevkedildikleri tarihten birkaç gün evveline kadar emniyet uyandırıcı ve avutucu sözler ve hareketlerle müvekkillerini oyaladıktan ve müvekkillerimiz İş Bankasının Halil Ali'ye yaptığı kredi sırasında talep edilen bütün kolaylıkları yaptıktan sonra kampa alınan müvekkillerimize (borcunuzu vermek için avans param yoktur, hisselerinizi almak için param vardır) ve yeğeni Rıfat vasıtasiyle (ailenizi aç bırakmam) demek suretiyle müvekkillerimizi ümitsizliğe düşürmeğe kendilerinin sadakaya muhtaç ve aileleri sokaklarda el uzatmağa mecbur olacaklarını hatırlatmak suretiyle maneviyatlarını bozmak için elinden geleni yapmıştır.

Leon Taranto fabrikadaki mallar için müşteri bulduğu halde şahsî ticarethanesinde satıp komisyondan istifade etmek üzere müşteriye teslim edilmesine mâni olmuş, kampta bulunan müvekkilllerimize ihtarname göndererek hisselerin meydana çıkarak maliyece yok pahasına satılması imkânlarını aramıştır. Müvekkillerimizin müşteri aradıkları sırada malûmat için müracaat edenlere : anlaşmamız vardır, biz bunların aile içinde kalmasını istiyoruz, başkalarına satılmasına rıza gösteremiyeceğiz, kıymetini söyliyemeyiz demek suretiyle müşterileri uzaklaştırmış, anlaşma hükümlerinden istifade edeceğini müvekkillerimize ihtar ederek münasip bedelle müşteri bulunmasına mâni olmuş ve bu itibarla müvekkillerimizin içinde bulundukları müzayakayı arttırmak için en bâriz suiniyetle hareket etmiştir.

Talebimizle istima edilen şahitler bu hususta kâfi izahat vermiş, hususiyle avukat Mizrahi vaki olan şahadetinde işbu aksiyonlar satışının davacıları intihara kadar sevk edecek derecede müzayıka haline koyduğunu söylemiştir. Hâtta davalının talebi ile istima edilen şahitlerden İh-

san Mermerci (ben hariçten işitiyordum, bu hisselerin yarısının Halil Ali'lere ait olması itibariyle diğerlerini de kendilerinin almalarını arzu ettiklerini işitiyordum) şahit Peyam Öven (ben kendisine bunları kaça kadar alırsak iyidir diye sordum, o da bu benim malımdır, benim için kıymet biçilemez, onun için size bir fikir veremem) ve ayni şahit yine (ben Halil Ali Bezmen le görüştüğüm gün, bana bu hisse senetleri için kaç lira istiyorlar diye sordu, ben 600.000 lira istediklerini söyledim, kendisi de yâni Halil Ali Bezmen de 500.000 liraya mutabık kaldım, hattâ hazırlamağa çalışıyorum dedi ve bir sigara paketinin arkasına rakkamlar da yapmıştı. Onlara bakarak bunu söyledi) diye ifadeleriyle iddiamızı teyit etmişlerdir.

c) Bu vaziyette gabnın tahakkuku için sahmın süiniyeti şart olmuş olsaydı dahi bu şartın hâdisemizde mevcut olduğu zahir olmakla beraber esasen borçlar kanununun 21 inci maddesinde gabın şartları açık surette gösterilmiş ve katiyen hasmın suiniyeti aranmamıştır. Filhakika suiniyet, hile ve desise esasen borçlar kanunumuzun 28 ve 29 uncu maddelerinde ayrı ve mustakil bir sebebi butlan olarak kabul edilmiştir. Açık nisbetsizlik ve müzayakanın içtimaı ve müzayakanın satışa âmil olması gabının vücudu için kâfidir. Bu itibariledir ki sarih ve mahkemeler ittifakla yalnız hasmın müzayakayı bilmesi ve hattâ yalnız bilmek mev'kiinde olmasına lüzum göstermektedirler. Hâdisede ise, müzayaka halleri dâvalının malûmu olduğu gibi satışın sırf borcu vererek müzayakadan kurtulmak gayesiyle yapıldığı ve binaenaleyh müzayakanın satışa âmil olduğu, paranın doğrudan doğruya vergiye yatırılması ve hatta mahkemenin kararında (davacıları aksiyonları satmağa sevk eden müddeialeyh olmayıp tarh olunan varlık vergisi olduğu şüphesizdir) denilmiş olmasiyle sabittir.

İsviçre müellifleri Şnayder ve Fik (borçlar kanununun sahife 64 fıkra 16) Profesör Esat Ersebük (borçlar kanunu şerhi sahife 473) Profesör Von Tur (borçlar kanunu şerhi sahife 281), Poul Osipov'un (gabın isimli eseri sahife 241) reyleri bu noktada ittifak ettirmektedir. Yargıtay ve İsviçre Federal mahkemesi dahi gabın tahakkuku için nisbetsizlik ve müzayaka harcında herhangi bir suiniyetin vücuduna kat'iyen lüzum göstermemekte ve ancak alıcının müzayakayı bilmesi veya bilecek mevkide olması ile istifade tahakkuk ettiğinden bu ilgi ile kanunun iki şart arasında aradığı rabıtanın vücut bulduğunu müttefikan kabul etmektedirler. (Müelliflerin reylerini Yargıtay ve İsviçre mahkemeleri kararlarını 6/11/944 tarihli lâyihamızda gösterdik. Binnetice gabın vücudu için ivazlar arasında açık nisbetsizlik bulunmasına, satışın müzayıka hâlinde olmasına kanunda lüzum gösterilmiş ve satışın müzayıkadan kurtulmak saiki ile yapıldığı ve bu suretle alıcının, satıcının müzayıkasından istifade

etmiş bulunduğu, hisse bedelinin doğrudan doğruya vergiye yatırılması ve satışın müvekkillerimizin Aşkaleye sevkedilmek üzere kampta bulundukları bir sırada yapılması ile mütehakkık bulunduğundan kanunun aradığı ve müellifler ve Yüksek Yargıtay ve İsviçre Federal Mahkemesinin vücuduna lüzum gösterdikleri bütün şartler hâdisede mevcuttur.

HÜLÂSA:

1 — Müddeabih hisse senetlerine mukabil 942 senesi muamelâtından tahakkuk etmiş bulunan safî 107.500 lira kâr hissemize ait kuponla beraber cem'an 500.000 lira verildiğinden hisse senetlerine mukabil dâvalının verdiği bedel yalnız 392.500 liradan ibarettir.

2 — Centilmen anlaşmasında son sene gelirinin 10 misli tutarının hisselere bedel teşkil edeceği gösterilmiş ve hissemize vergi tenzilinden sonra 942 senesinin tamamı için 430.000 ve 943 senesi için 650.000 lira safî kâr isabet etmiş olduğundan hisselerin kıymeti 4.000.000 lirayı mütecavizdir.

3 — Ehlivukuf raporunda şirket hissesi nısfını teşkil eden 2.000 hisseye 1.174.000 lira kıymet tesbit edilmekle bütün aksi ihtimaller göz önünde tutularak ve ancak hakikî kıymetin bir sülüsüne kıymet baliğ olmuş ve aradaki fark %300 e çıkmış olduğundan açık ve fahiş nisbetsizlik zahirdir.

4 — Davalının bu rapora itirazı üzerine ve birinci ehlivukufun reddinden sonra tâyin edilen ikinci ehlivukuf hey'eti birinci raporu gözönünde tutmakla mükellef iken mahkemenin ara kararına ve tarafların üzerinde ittifak ettikleri hususlara muhalif olarak ve mübrez bilânçolardaki rakkamlar değiştirilmek suretiyle verilen ikinci raporun hüküm ifade etmiyeceği zâhirdir.

5 — Raporlar arasındaki mübayenetin te'lifi ve evvel emirde akaliyette kalan azanın muhalefet şerhinde gösterildiği veçhile hisse senetleri kıymetinin tâyini hususunda iki ehlivukuf tarafından takip edilen taban tabana zıt usullerden hangisinin doğru olduğunu ve bilhassa borsada kote olmıyan aksiyonların taktiri kıymetinde maddî sermayenin esaslı bir unsur olarak nazara alınması lâzım gelip gelmediğinin tahkiki ve bu cihetlerin fen ve ihtisasa taalluku hasebiyle keyfiyetin üçüncü bir ehlivukuf hey'etine havale edilmesi icap ederken bundan zuhul edilmiş olması usule aykırıdır.

6 — Müvekkillerimize 842.000 lira varlık vergisi tarh edilmiş ve o sırada kendilerinin bu parayı verecek vaziyette bulunmadıkları ve yazıha-

ne ve ev eşyalerinin haczi, kendilerinin kampa alınması, iki tarafın istima ettikleri şahitlerin şahadeti ve bilhassa şahitlerden avukat bay Mizrahi'nin hasımlarımızca da tahlil edilmiyen şahadetine işbu aksiyonlar satışını davacıları intihara kadar sevk edecek derecede hali müzayıkaya vaz ettiğinin ifade etmesi, mevcut gayrı menkullerin kısmen Bedi Taranto'nun 320 bin liralık varlık vergisi borcundan dolayı mahcuz olması ve kısmen sür'atle satılmaları kabil olmaması ve müvekkillerimizin kredi teminine çalıştıkları halde kâfi mevcutları olmadığından buna muvaffak olamadıkları yolunda davalının talebiyle istima edilen İş bankası eski müdürlerinden Enver Bakırcının şahadetiyle tahakkuk etmiş bulunmaktadır.

7 — Bu şekilde kanunî müddet içinde 842.000 lira vermeğe mecbur olan bu parayı verecek vaziyette bulunmayan müvekkillerimizin kanunun şiddetli müeyyidelerine mâruz kaldıkları evrak meyanında nüshaları bulunan yevmiye ve mizah gazetelerinde haysiyetlerine ağır darbeler indiren yazılarla mâneviyatları muhtel olduğu, ve şeref ve haysiyetlerinin bu suretle kuvvetle rencide edildiği, tevkif edildikleri, mal ve mülkleri haciz edildiği ve şereflerini kurtarmak için müddeabih hisse senetlerinin Halil Ali'nin istediği şekil ve fiyatla kendisine teslim etmekten başka çareleri olmadığı ve bu suretle içinde bulundukları ve Halil Ali'nin malûmu olan ve kendisi tarafından bir kat daha arttırılan müzayıka dolayısiyle satışın yapıldığı ve münhasıran müzayıkanın bu satışa âmil olduğu ve Halil Ali'nin bu müzayıkadan istifade ederek kendisine nisbetsiz bir menfaat temin ettiği tahakkuk etmiş bulunmaktadır.

NETİCE:

Gabın davasının istima ve kabulü için kanunun aradığı bütün şartlar hâdisede mevcut olduğu ve mahkemece re'sen tâyin edilen muteber ve mütehassıs zevattan müteşekkil birinci ehlivukuf hey'etinin hisselere koyduğu 1.174.000 liralık kıymetin kabulü lâzım iken ikame ettiğimiz deliller kısmen istima edilmiyerek ve kısmen de doğru olmadığı tahakkuk eden sebeplerle red edilerek eski kararlardan bilâ sebep re'sen rücu suretiyle davamızın reddine karar verilmiş olması usul, kanun ve adalete aykırı olduğundan hükmü mümeyyizünbihin bozulmasına karar ita buyurulmasını dileriz.

yan aksiyonların ta
unsur olarak nazara alınması ıa
lerin fen ve ihtisasa taalluku ha
hey'etine havale edilmesi icap ederk
aykırıdır.

6 — Müvekkillerimize 842.000 lira va
rada kendilerinin bu parayı verecek vaziy

250